

Mönstrandes drogvanor 1999

Ulf Guttormsson

Rapport nr 59
Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning
2000

Innehåll

Diagram- och tabellförteckning.....	4
1 Inledning.....	9
2 Undersökningen och rapporten.....	10
2.1 Praktiska uppgifter om undersökningen.....	10
2.2 Praktiska uppgifter om rapporten.....	11
3 Metodfrågor och tillförlitlighet.....	13
3.1 Urval och representativitet.....	13
3.2 Mätfel.....	16
3.3 Bortfall.....	17
3.4 Några metodologiska aspekter på de äldre undersökningarna.....	20
3.5 Sammanfattning av metodkapitlet.....	22
4 Resultat.....	25
4.1 Riksresultat.....	25
4.2 Regionala resultat.....	37
4.3 Drogvanor och bakgrundsförhållanden.....	50
5 Sammanfattning.....	55
Referenser.....	59
Tabeller.....	60

Diagram- och tabellförteckning

Diagram

Diagram 1.	Andelen mänstrande som berusar sig någon gång i veckan respektive aldrig. 1972/73-1999.....	26
Diagram 2.	Andelen bland samtliga mänstrande respektive mänstrande som dricker sig berusade någon gång i veckan som uppgett att de i berusningssyfte brukar dricka följande drycker. 1999.....	27
Diagram 3.	Andelen mänstrande som i berusningssyfte brukar dricka sprit, hembränt, starköl respektive folköl. 1981-1999.....	28
Diagram 4.	Andelen mänstrande som använt narkotika, använt narkotika senaste månaden respektive injicerat narkotika. 1970/71-1999.....	30
Diagram 5.	Mänstrandens erfarenhet av olika narkotikatyper med avseende på narkotikaerfarenhetens totala omfattning. Procent. 1999.....	32
Diagram 6.	Andelen mänstrande som sniffat någon gång respektive sniffat de senaste två åren. 1970/71-1999.....	36
Diagram 7.	Andelen mänstrande som dricker sig berusade någon gång i veckan, använt narkotika, sniffat de senaste två åren respektive använt anabola steroider fördelat på regionkontor. 1999.....	38
Diagram 8.	Mänstrandens alkoholvanor fördelade på län. Procent. 1999.....	41
Diagram 9.	Mänstrandens narkotika och sniffningsvanor fördelade på län. Procent. 1999.....	44

Diagram 10.	Andelen mänstrande i storstäder samt övriga riket som uppgett att de dricker sig berusade någon gång i veckan, använt narkotika, använt narkotika senaste månaden, sniffat respektive använt anabola steroider. 1999.	48
Diagram 11.	Andelen mänstrande i storstäder samt hela riket som använt narkotika. 1970/71-1999. Procent.	50

Tabeller

Tabell A.	Antal mänstrande och medverkande från respektive regionkontor samt bortfallets storlek i procent. 1999.	11
Tabell B.	Sammanställning av mänstrandets drogvanor fördelat på enbart 18-åriga män respektive samtliga mänstrande. 1999.	15
Tabell C.	Upptagningslän för regionkontoren.	38
Tabell D.	Mänstrandets alkohol-, narkotika-, sniffnings-, respektive dopingvanor fördelade på län. Procent. 1999.	42
Tabell E.	Samband mellan drogvanorna i olika län enligt en jämförelse av skol- och mänstringsundersökningarna från 1997-99 respektive 1998.	46
Tabell F.	Erfarenhet av olika medel hos mänstrande 18-åriga män med avseende på berusningsvanorna. Procent. 1999.	51
Tabell 1.	Antal inskrivna (inkl utan personlig inställelse - UPI), antalet besvarade enkäter, differensen däremellan uttryckt i antal och procent (synonymt med bortfall sedan 1996) samt andelen överåriga. 1970/71-1999.	60
Tabell 2.	"Hur ofta dricker du alkohol så att du känner dig berusad?" Procentuell fördelning bland mänstrande. 1972/73-1999.	61

Tabell 3.	”Brukar du i berusningssyfte dricka någon eller några av följande drycker?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1981-1999.....	62
Tabell 4.	Andelen mänstrande som erbjudits eller på annat sätt haft möjlighet att pröva narkotika. 1992-1999.....	62
Tabell 5.	”Har du någon gång blivit erbjuden eller på annat sätt haft möjlighet att pröva något eller några av nedanstående medel?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1976-1999.....	63
Tabell 6.	Personer vilka de mänstrande erbjudits narkotika av. Procentuell fördelning bland de som erbjudits narkotika. 1992-1999.....	63
Tabell 7.	Andelen mänstrande som använt narkotika. 1970/71-1999.....	64
Tabell 8.	”Har du använt något eller några av följande narkotika utan läkares ordination?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1976-1999.....	65
Tabell 9.	”Har du någon gång tagit narkotika med spruta (injektion)?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1970/71-1999.	66
Tabell 10.	”På vilket av följande sätt har du anskaffat narkotikan som du använt?” Procentuell fördelning bland mänstrande som använt narkotika. 1992-1999.	67
Tabell 11.	Erfarenhet av olika narkotikatyper bland mänstrande som använt narkotika. Procent. 1999.	67
Tabell 12.	Cannabiskonsumtionen för mänstrande som enbart använt cannabis respektive annat narkotiskt preparat utöver/än cannabis. Totalprocent. 1996-1999.....	68
Tabell 13a.	”Vilket år prövade du narkotika första gången?” Procentuell fördelning bland mänstrande som använt narkotika samt besvarat frågan. 1976-1994.	68
Tabell 13b.	”När använde du narkotika första gången?” Procentuell fördelning bland mänstrande som använt narkotika. 1995-1999.....	69

Tabell 14.	”Vilken typ av narkotika använde du första gången?” Procentuell fördelning bland mänstrande som använt narkotika. 1992-1999.	69
Tabell 15a.	”Vilket år använde du narkotika senaste gången?” Procentuell fördelning bland mänstrande som använt narkotika samt besvarat frågan. 1976-1994.	70
Tabell 15b.	”När använde du narkotika senaste gången?” Procentuell fördelning bland mänstrande som använt narkotika. 1995-1999.	70
Tabell 16.	”Har du tagit narkotika under den senaste månaden?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1970/71-1999.	71
Tabell 17	”Vilken typ av narkotika använder du oftast numera?” Procentuell fördelning bland mänstrande som använt narkotika. 1992-1999.	72
Tabell 18.	Andelen mänstrande som inte använder respektive fortfarande använder narkotika samt aktuellt intagningsätt hos sistnämnda gruppen. 1992-1999.	72
Tabell 19.	”Har du någon gång sniffat, lim, butangas, bensin eller liknande?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1970/71-1999.	73
Tabell 20.	”Har du sniffat lösningsmedel, lim, butangas, bensin eller liknande de senaste två åren?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1975-1999.	74
Tabell 21.	”Har du någon gång använt anabola steroider (t ex ”ryssfemma”) som inte skrivits ut av läkare?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1994-1999.	74
Tabell 22.	”Har du någon gång använt tillväxthormon med spruta (injektion) som inte skrivits ut av läkare?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1994-1999.	75
Tabell 23.	Andelen mänstrande som dricker sig berusade någon gång i veckan samt aldrig dricker sig berusade respektive brukar dricka sprit, hembränt, starköl eller folköl i berusningssyfte fördelat på regionkontor respektive hela riket. 1996-1999.	76

Tabell 24.	Andelen mänstrande som erbjudits narkotika, använt narkotika respektive använt narkotika senaste månaden fördelat på regionkontor respektive hela riket. 1996-1999.....	77
Tabell 25.	Andelen mänstrande som sniffat någon gång samt de senaste två åren fördelat på regionkontor respektive hela riket. 1996-1999.....	78
Tabell 26.	Andelen mänstrande som använt anabola steroider respektive tillväxthormon fördelat på regionkontor respektive hela riket. 1996-1999.....	78
Tabell 27.	Andelen mänstrande som dricker sig berusade någon gång i veckan respektive aldrig samt brukar dricka följande drycker i berusningssyfte fördelat på län. 1999.....	79
Tabell 28.	Andelen mänstrande som erbjudits narkotika, använt narkotika, använt narkotika senaste månaden, sniffat någon gång respektive använt anabola steroider fördelat på län. 1999.....	80
Tabell 29.	Alkohol-, narkotika-, doping- och sniffningsvanor bland mänstrande fördelade på storstäder respektive övriga riket. 1999.....	81
Tabell 30.	”Var har du i huvudsak varit bosatt under din uppväxttid?” Drogvanor hos mänstrande 18-åriga män med avseende på uppväxtort. Procent. 1999.....	82
Tabell 31.	”Är du eller någon av dina föräldrar födda utomlands?” Drogvanor hos mänstrande 18-åriga män med avseende på härkomst. Procent. 1999.....	83
Tabell 32.	”Vilken högsta skolutbildning har du genomgått eller genomgår du nu?” Drogvanor hos mänstrande 18-åriga män med avseende på skolutbildning. Procent. 1999.....	84
Tabell 33.	”Vilken är din nuvarande huvudsakliga sysselsättning?” Drogvanor hos mänstrande 18-åriga män med avseende på nuvarande huvudsakliga sysselsättning. Procent. 1999.....	85

1 Inledning

Ungdomars erfarenheter av olika beroendeframkallande medel ägnas ofta stort intresse, såväl i Sverige som utomlands. I många länder genomförs därför undersökningar om ungdomars drogvanor. I ett internationellt perspektiv är den svenska mönstringsundersökningen emellertid unik, dels för att den genomförts under en mycket lång tidsperiod och dels på grund av det stora antalet medverkande.

Narkotika kom att uppfattas som ett allvarligt samhällsproblem i Sverige under andra hälften av 1960-talet och från militärt håll uppstod då intresse att undersöka drogvanorna bland de mönstrande. Redan 1967 började Militärpsykologiska institutet (MPI) genomföra studier, dock begränsade till vissa geografiska områden. Sedan 1970 har undersökningarna omfattat samtliga mönstrande, och med 1999 års studie inräknad har sammanlagt drygt 1 200 000 personer deltagit.

Data från mönstringsundersökningen har bland annat legat till grund för två doktorsavhandlingar (Benson 1984 och Andréasson 1990). Dessa bygger på undersökningen från 1969/70, vilken skiljer sig från övriga genom att enkäten inte var anonym detta år. Frågeformuläret är självinstruerande och besvaras enskilt under skrivningsliknande former, varpå respondenterna själva lägger sina formulär i en uppsamlingslåda.

Sedan 1992 redovisas undersökningarna årligen i rapportform av CAN. Tidigare presenterades endast ett mindre antal uppgifter i summarisk form, bl a i CANs årliga rapport om alkohol och narkotikautvecklingen i Sverige. På grund av den tidigare bristfälliga avrapporteringen presenterades i *Mönstrandets drogvanor 1996* äldre uppgifter av metodologisk karaktär. Denna genomgång återfinns i komprimerad form i årets rapport. För litteraturförteckning över tidigare rapporter och andra arbeten relaterade till mönstringsundersökningen hänvisas till 1996 års rapport.

Till följd av diverse tekniska omständigheter saknas data för åren 1989-1991. Från och med 1992 fungerade undersökningen åter, även om bortfallet var relativt omfattande de närmast påföljande åren.

Från CANs sida vill vi rikta ett stort tack till Pliktverket i Karlstad, som varit behjälpligt vid genomförandet av undersökningen, och inte minst till de enskilda regionkontoren, vars insatser är en förutsättning för studiens existens.

2 Undersökningen och rapporten

2.1 Praktiska uppgifter om undersökningen

Drogvaneundersökningarna bland mänstrande genomförs vid det tillfälle de infinner sig till antagningsprövning vid de olika regionkontoren. Deltagandet i enkäten är frivilligt och sker i samband med den teoretiska delen av mönstringsförfarandet. Studien omfattar samtliga mänstrande män samt det lilla antalet frivilligt antagningsprövade kvinnor. Undersökningen genomförs anonymt med självadministrerande gruppenkäter under former som påminner om en tentamensskrivning. Ifyllningsinstruktioner fås via den dator antagningstesterna görs på, men framgår även av själva formuläret. Efter avslutat ifyllande, som beräknas ta högst 10 minuter, lägger respondenterna själva sina formulär i en uppsamlingslåda.

Enkäten innehåller 22 mer eller mindre omfattande frågor. Majoriteten av dem är narkotikarelaterade, men det ingår även ett par frågor om alkohol, sniffning respektive doping. Några frågor behandlar dessutom bakgrundsförhållanden som skolutbildning, sysselsättning, utländsk bakgrund och uppväxtortens storlek. Frågorna har fasta svarsalternativ och besvaras med streckmarkeringar.

Mönstringen genomförs vid fem olika regionkontor placerade i Kristianstad, Göteborg, Stockholm, Karlstad och Östersund. De har fasta upptagningsområden som i princip utgörs av de angränsande länen.

Aktuella för mönstring är de män som fyller 18 under året i fråga. Under 1999 fanns det cirka 51 400 artonåriga män skrivna i Sverige. Invandrare som ännu inte erhållit svenskt medborgarskap kallas dock inte till mönstring och dessa utgjorde fem procent av samtliga artonåringar 1999. Vidare var det fyra procent av artonåringarna som inte behövde infinna sig vid något regionkontor då de blev frikallade till följd av att de skickat läkarintyg om handikapp, bestående men eller vissa sjukdomar. Samtidigt var det ca 500 kvinnor som frivilligt genomförde inskrivningsprövningar.

Tabell A. Antal mönstrande och medverkande från respektive regionkontor samt bortfallets storlek i procent. 1999.

Regionkontor	Antal mönstrande	Antal medverkande	Bortfall (%)
Kristianstad	10 160	8 937	12
Göteborg	9 961	9 695	3
Stockholm	11 472	10 850	5
Karlstad	8 024	7 288	9
Östersund	7 096	5 981	16
Totalt	46 713	42 751	8

Av tabell A framgår att det under 1999 infann sig totalt 46 713 personer för mönstring. Enligt samma tabell besvarades 42 751 enkäter. Detta innebär att bortfallet i årets undersökning uppgick till åtta procent. Störst var det vid Östersundskontoret (16%) och minst vid Göteborgskontoret (3%). Sedan 1992 viktas data rutinmässigt för att kompensera oproportionerligt bortfall (se avsnitt 3.3 för närmare beskrivning).

Trots att de mönstrande kallas det år de fyller 18 förekommer det att vissa, exempelvis p g a platsbrist till följd av stora årskullar eller av personliga skäl, är förhindrade att mönstra vid det avsedda tillfället. Dessa återkommer påföljande år och en mindre grupp av äldre efterslätrare ingår således normalt i varje årskull mönstrande. Betydelsen av detta diskuteras i metodkapitlet. Där berörs även bortfalls- och representativitetsproblemen mera utförligt.

2.2 Praktiska uppgifter om rapporten

Efter kapitel 3, där metodfrågorna behandlas, följer redovisningen av resultaten. Inledningsvis återges riksresultaten, vilka också jämförs med tidigare års studier. Därefter redovisas resultaten fördelade på regionkontor, län och storstadsområden. Som avslutning på resultatavsnittet redovisas en bearbetning av bakgrundsvariablernas betydelse för drogvanornas utseende. I kapitel 5 följer en sammanfattning.

Diagrammen 1-11 samt tabellerna A-F redovisas i den löpande texten. Tabellerna 1-33 återfinns i tabellbilagan. De aktuella bastalen framgår av tabellerna.

I tabellerna 1-22, 30-33 samt B och F redovisas vägda siffror för åren 1992-1999. I resterande tabeller redovisas ovägda siffror om inte annat uttryckligen anges.

För vissa frågor gäller att svarsbortfallet minskade kraftigt när frågeformuläret gavs en tydligare formgivning 1995. Jämförelser med tidigare år haltar därmed i dessa fall, eftersom resultatens utseende påverkats av in-ternbortfallets storlek. För att komma tillrätta med detta särredovisas svarsbortfallet och svarsfrekvenserna när så varit påkallat. Detta anges i de tabeller där det förekommer.

På grund av diverse tekniska problem gäller att inga data kan presenteras för perioden 1989-1991. I vissa tabeller förekommer att enstaka uppgifter saknas för ytterligare några år.

Svarsfrekvenserna anges avrundande till tiondels procent i tabellerna. Följande beteckningar kan förekomma:

- . Uppgift finns ej, frågan inte ställd detta år.
- Ingen frekvens, d v s ingen har angett detta alternativ.
- .. Uppgift saknas eller för osäker för att återge.
- 0,0 Procenttal avrundat till 0,0. Någon/några har angett detta alternativ men de är färre än 0,05 procent i sin grupp.

3 Metodfrågor och tillförlitlighet

I föreliggande studie har självinstruerande frågeformulär besvarats enskilt och anonymt i övervakade gruppenkäter. Att tolka svaren i frågeundersökningar är ofta svårt och en viss grad av försiktighet måste alltid iakttas eftersom de i regel är behäftade med olika metodproblem, som kan ge upphov till felaktiga resultat.

Tre vanliga problem i frågeundersökningar rör urval, mätfel och bortfall. Dessa felkällor diskuteras nedan. I avsnittet om urval och representativitetsproblem belyses även betydelsen av förekomsten av kvinnliga respektive överåriga mönstrande. I avsnittet om bortfallet redogörs också för viktningförfarandet. En kortfattad summering av metodologiskt viktiga förändringar som gjorts under åren har också inkluderats i kapitlet. Denna bygger på en tämligen omfattande genomgång som gjordes i *Mönstrandets drogvanor 1996*. Metodkapitlet avslutas med en sammanfattning.

3.1 Urval och representativitet

Om man vill uttala sig om vanorna i en population kan man antingen undersöka samtliga (totalundersökning) eller göra ett urval (stickprovsundersökning). Ett urvalsfel innebär att det dragna urvalet inte på ett korrekt sätt representerar undersökningspopulationen.

Eftersom mönstringsundersökningarna är totalundersökningar av samtliga mönstrande föreligger inte några egentliga urvals- eller stickprovfel. Samtidigt är inte undersökningen representativ för alla artonåriga män i Sverige. Det beror dels på att invandrare utan svenskt medborgarskap inte kallas till mönstring. Denna grupp uppgick till drygt 2 500 personer 1999 och utgjorde fem procent av samtliga i Sverige boende 18-åriga män. Ytterligare en grupp som inte mönstrar utgörs av dem som när de fått en inställelseorder skickat läkarintyg om bestående men, handikapp eller våldokumenterade och ur militärt hänseende grava sjukdomar (t ex epilepsi eller diabetes). Gruppen frikallade handikappade och ”sjuka” uppgick till närmare 2 200 personer 1999, vilket utgjorde ca fyra procent av de 18-åriga svenska medborgarna.

De mönstrande, d v s den population som svarar på drogvanekenkäten, består således enbart av svenska medborgare som ur militärt hänseende be-

traktas som friska. År 1999 motsvarade detta 91 procent av alla i Sverige mantalsskrivna artonåringar.

Ytterligare två omständigheter som komplicerar drogvaneundersökningens representativitet något är att en mindre andel av de mönstrande består av kvinnor respektive personer äldre än 18 år. Detta behandlas närmare i följande avsnitt.

Kvinnor och överåriga

Det har under en längre tid förekommit att kvinnor mönstrat för stamansättning som befäl. Under 1990-talets första hälft var antalet i genomsnitt 270 per år (ca 0,5% av de mönstrande) och för tidigare år saknas uppgifter. Sedan 1995 har kvinnor också möjlighet att mönstra för värnplikt och detta har lett till att deras andel ökat till ca en procent av alla mönstrande (504 kvinnor 1999). Kvinnorna mönstrar tillsammans med männen, och besvarar då drogenkäten.

Kvinnor har i regel mindre omfattande drogvvanor jämfört med män och sannolikt är detta än mer uttalat hos dem som frivilligt mönstrar för militär utbildning. Enkätsvaren visar också att kvinnorna uppgav klart mer återhållna drogvvanor jämfört med männen.

Drogvvanornas utseende påverkas även av åldern och som tidigare nämnts är ett antal mönstrande över 18 år. Framst beror detta på begränsad kapacitet i inskrivningsförfarandet, men det kan också vara orsakat av att vissa uteblir till följd av institutionsvistelse, vägran, sjukdom etc. De som saknar giltiga skäl att utebli kallas igen och infinner sig påföljande år.

De mönstrande kallas det år de fyller 18 år och i vissa fall kan det betyda att den mönstrande ännu inte hunnit fylla 18. I pliktverkets statistik benämns dock de som fyller 18 under innevarande år som 18-åringar, de som fyller 19 som 19-åringar o s v. Av tabell 1 framgår att det genom åren alltid förekommit en varierande andel överåriga (11-38% - 21% i genomsnitt). Merparten av dessa hade fyllt eller var på väg att fylla 19 år under det år de mönstrade. Betydelsen av detta behandlades tämligen utförligt i *Mönstrandens drogvvanor 1996* och det konstaterades att det inte fanns något uppenbart samband över tid mellan andelen överåriga och drogvvanorna. Åldersvariationer torde endast ha påverkat resultaten marginellt.

Till följd av en omfattande systemomläggning infördes tillfälligt ett mönstringsstopp under 1997. Detta innebar att många fick sin mönstring uppskjuten ett år. Andelen överåriga har därefter varit något högre än un-

der tidigare delen av 1990-talet (24% jämfört med i genomsnitt 21% enligt tabell 1). Av enkätsvaren framgick dock att endast åtta procent av de mönstrande var 19 eller äldre vid mönstringstillfället samt att majoriteten inte var äldre än 19 år.

I tabell B görs en jämförelse av drogvanorna för enbart 18-åriga män och för samtliga mönstrande. Inga avgörande skillnader framträder. De 18-åriga männen nämnde i något högre utsträckning att de brukade använda olika berusningsdrycker, särskilt öl och i synnerhet folköl. Skillnaderna i berusningsvanor och erfarenheten av sniffning respektive anabola steroider var marginell. Samtidigt var dock narkotikaerfarenheten 0,9 procentenheter lägre bland de 18-åriga männen jämfört med samtliga.

Sammantaget betyder ovanstående att mönstringsundersökningarna speglar omfattningen av drogvanorna bland svenska manliga artonåringar relativt väl, trots att ett litet men ökande antal kvinnor ingått i undersökningarna samt att det ingått ett mer eller mindre stort antal överåriga. Det har under alla år förekommit en påverkan av överåriga mönstrande. Dessa har visserligen varierat i omfattning från år till år, men inte i så stor utsträckning att trenderna påverkats.

Tabell B. Sammanställning av mönstrandets drogvanor fördelat på enbart 18-åriga män respektive samtliga mönstrande. 1999.

	Endast män 18 år	Samtliga mönstrande	Skillnad
Alkohol			
<i>Berusar sig:</i>			
Varje vecka	18,5	18,7	-0,2
Aldrig	11,6	11,6	0,0
<i>Berusar sig med:</i>			
Sprit	54,0	53,4	+0,6
Hembränt	29,4	28,8	+0,6
Starköl	70,8	69,7	+1,1
Folköl	43,6	42,2	+1,4
Narkotika			
Använt någon gång	16,0	16,9	-0,9
Använt senaste månaden	2,9	3,1	-0,2
Sniffat någon gång	6,7	6,9	-0,2
Använt anabola steroider	0,9	1,0	-0,1

3.2 Mätfel

Frågeundersökningar är ofta behäftade med mätfel, d v s att respondenternas svar inte på ett riktigt sätt avspeglar verkliga förhållanden. Att svaren inte är korrekta kan bero på flera saker. Ett skäl kan vara glömska. Ytterligare en orsak är att frågorna kan missförstås, exempelvis p g a oklara formuleringar eller för att olika ord och uttryck tolkas subjektivt.

Vidare är det inte säkert att alla vill uppge korrekta svar om känsliga förhållanden, till vilka bl a drogvanor hör. Ju mindre accepterad en handling är desto större underrapportering kan förväntas. Flera vuxenstudier visar att respondenterna, medvetet eller undermedvetet, ofta tenderar att underrapportera t ex sin alkoholkonsumtion. Även överrapportering kan förekomma, exempelvis p g a lekluft eller stämningar som uppmuntrar till överdrifter och detta torde främst gälla gruppenkäter bland ungdomar.

Både under- och överrapporteringseffekterna kan öka om respondenterna tillåts kommunicera eller om de kan se varandras svar. I mönstringsstudierna är sådana möjligheter eliminerade så långt det är möjligt eftersom enkäten genomförs enskilt under tystnad i en provledarövervakad testsal. Härtill kommer att grupperna oftast utgörs av personer som inte känner varandra, vilket torde begränsa incitamenten för oseriösa och uppsluppna stämningar. Trots nämnda omständigheter får man ändå utgå ifrån att ett antal mönstrande av olika skäl ändå uppger oriktiga svar.

En av de viktigaste omständigheterna för viljan att svara sanningsenligt utgör anonymitetsaspekten. Om respondenterna känner sig övertygade om att de svarar under fullständig anonymitet torde skälen för att uppge osanna förhållanden minimeras. De mönstrande lägger själva de ifyllda enkäterna i en uppsamlingslåda, vilket rimligen bör upplevas som en god garanti för att den utlovade anonymiteten inte kan missbrukas.

I ett försök att belysa rapporteringsbenägenheten jämförde Benson (1984) registeruppgifter om missbruk med de registrerades egna uppgifter i den ickeanonyma enkäten från 1969/70. Det framkom att av dem som i Göteborg hade myndighetsanteckningar om missbruk (narkotika- och/eller lösningsmedelsmissbruk) så uppgav 89 procent narkotikaerfarenhet i enkäten. För kända missbrukare var således rapporteringsbenägenheten förhållandevis god. Sannolikt är det mindre kontroversiellt för personer med ett registrerat missbruk att uppge detta, samtidigt som det inte förefaller orimligt att överensstämmelsen blivit ännu större i en anonym enkät. (Det kan nämnas att 45% av dem som i enkäten uppgav högfrekvent missbruk och 11% av dem som uppgav lågfrekvent missbruk var kända hos någon myndighet för missbruk.)

Det är svårare att säga något om rapporteringsbenägenheten för tillfälligt/experimentellt bruk. Rikssiffran för narkotikaerfarenhet i den icke-anonyma studien från 1969/70 var 11 procent. Påföljande år, när undersökningen var anonym, ökade den till ca 16 procent. Fler uppgav således narkotikaerfarenhet i den anonyma studien. Samtidigt höll narkotika på att bli allt vanligare i Sverige under denna tidsperiod, vilket åtminstone delvis förklarar skillnaden.

Svaren i drogvaneundersökningar kan även påverkas av attitydförändringar. Under olika perioder har inställningen till narkotika och andra droger varit mer eller mindre avståndstagande, därmed kan rapporteringsviljan variera över tid. Detta diskuterades tämligen utförligt i 1996 års rapport och i fallet med mönstringsundersökningarna gick det inte att finna några belegg för att rapporteringsviljans betydelse skulle vara så omfattande att de redovisade trenderna i någon avgörande utsträckning var missvisande.

Det får sammanfattningsvis konstateras att det finns osäkerhetsfaktorer huruvida respondenterna uppger riktiga förhållanden och att det är omöjligt att avgöra exakt i vilken omfattning det påverkar resultaten. De åtgärder som beskrivits i det ovanstående torde tillse att mätfehlen i mönstringsundersökningarna har eliminerats så långt det är möjligt.

3.3 Bortfall

Ett vanligt problem i de flesta frågeundersökningar utgörs av bortfallet, vilket kan vara systematiskt eller slumpmässigt. Är det systematiskt föreligger en risk att den studerade gruppen inte speglar de egenskaper man egentligen avsåg att undersöka. Bland annat från undersökningar av skolungdomar är det känt att bortfallet ofta uppvisar mera avvikande drogvanor än de som deltagit i studierna (se t ex Andersson et al 2000 samt Danermark och Vintheimer 1984).

Två olika typer av bortfall förekommer i mönstringsundersökningen. Den ena utgörs av sk externt bortfall. Med detta menas personer som skulle ha deltagit i undersökningen men av någon anledning inte gjort detta. Bortfallstyp nummer två utgörs av internt bortfall och med det avses frågor som lämnats obesvarade av deltagande respondenter.

Externt bortfall

Under 1970- och 1980-talen gjordes inga beräkningar av bortfallet. Till och med 1995 inkluderade statistiken över antalet inskrivna även sådana som inte infunnit sig vid något regionkontor. Dessa kallades UPI (utan personlig inställelse) och utgjordes av personer med varierande och i de flesta fallen giltiga skäl att utebli; handikapp, kroniska sjukdomar, institutionsvistelse, vägran, sjukdom etc. Av tabell 1 framgår differensen mellan antalet inskrivna mönstrande och antalet besvarade enkäter. Tabellen speglar således inte det egentliga bortfallet förrän 1996 och framåt. De tidigare siffrorna indikerar bara bortfallets maximala storlek.

Samlingsbegreppet UPI används inte längre och sedan 1996 redovisas endast hur många som frikallats men inte hur många som uteblivit av andra orsaker. Detta har dock ingen praktisk betydelse för bortfallet eller representativiteten eftersom sådana personer återkommer senare år.

Enligt tabell 1 uppgick bortfallet till åtta procent 1999, vilket är en uppgång sedan 1996 då det var fem procent. Bortfallet är till allra största delen orsakat av att provledarna låtit drogvaneenkäten utgå vid tidsbrist. Bortfallet kan också bero på vägran att delta, även om provledarna uppger att detta är sällsynt. Vidare förekommer att vissa inte genomför några provningar alls utan enbart träffar läkare eller psykolog. Dessa är emellertid få och påverkar bara enkätens totalresultat i ringa omfattning.

Som nämnts kan bortfallet leda till snedvridna resultat eftersom personer som inte deltar i undersökningar ofta uppvisar mera avvikande vanor än de som deltar. Detta gäller dock inte om bortfallet är orsakat av yttre slumpmässiga omständigheter, till exempel att enkäten slopats till följd av tidsbrist. Det finns inga rapporter eller indikationer från regionkontoren om att det skulle ha förekommit någon särskild selektion i bortfallet. Sammantaget leder ovanstående till bedömningen att bortfallet till den övervägande delen var av slumpmässig och icke snedvridande natur.

En snedvridande faktor utgörs dock av bortfallets geografiska fördelning mellan olika regionkontor. Det är känt att mönstrande från olika kontor uppvisar något olika drogvane-mönster. Exempelvis är narkotikaerfarenheten traditionellt högre vid storstadskontoren medan konsumtion av hembränt är ovanligare vid dessa kontor. Sedan 1992 har därför data ruttmässigt viktats för att korrigera snedfördelningar i bortfallet.

Vägning av materialet

Bortfallet varierade enligt tabell A mellan 3-16 procent på kontoren. I absoluta tal bidrog Kristianstadskontoret med närmare en tredjedel av detta.

För att kompensera bortfallets snedvridande effekter på riksresultaten har ett vägningsförfarande tillgripits. Detta går ut på att antalet respondenter från respektive bortfallsdrabbat kontor har räknats upp för att motsvara den andel kontoret totalt sett borde ha bidragit med. När detta görs är det viktigt att insamlade data inte är behäftade med några systematiska avvikelser, så att dessa inte förstärks vid vägningen. Som tidigare nämnts finns det inga uppgifter som tyder på att så skulle vara fallet.

Viktningen påverkade resultaten ytterst marginellt. Endast i undantagsfall förändrades dessa med några tiondels procentenheter. Trots att skillnaderna var försumbara presenteras vägda siffror. Detta ger trots allt den mest riktiga bilden.

Internt bortfall

Den andra bortfallstypen som diskuteras här, internt bortfall, orsakas av respondenter som medvetet eller omedvetet lämnat en eller flera frågor obesvarade. Även om det detta minskat under senare år, som en följd av att formulärets formgivning förbättrats, är det bitvis fortfarande högt.

Enkäten består av ett A4-ark med frågor tryckta på både fram- och baksidan. En promille av respondenterna hade lämnat in hela enkäten blank.

Internbortfallet var i regel någon procent på de frågor som är placerade på framsidan. Dessa rör bl a alkohol-, doping- och sniffningsvanorna. På baksidan är de narkotikarelaterade frågorna placerade och bland de som skall besvaras av samtliga uppgick det totala internbortfallet maximalt till sju procent. Bland de följdfrågor som enbart besvaras av dem som använt narkotika varierade bortfallet mellan 6 och 16 procent, utom för två frågor där det var runt 30 procent.

Det finns flera möjliga förklaringar till högt internbortfall på narkotikafrågorna. Åtta promille har lämnat baksidan blank, troligen oavsiktligt. Andra kan avsiktligt ha lämnat frågor obesvarade därför att de upplevts som känsliga. Detta stämmer såvida narkotikaerfarenhet är väsentligt känsligare att uppge än doping- och sniffningserfarenhet. Det förefaller dock osannolikt att det t ex är mer kontroversiellt att uppge om man erbjudits narkotika (knappt 5% bortfall) än om man använt doping- eller sniffningsmedel (ca 1% bortfall).

En troligare förklaring är att frågorna om man erbjudits och använt narkotika är relativt komplicerade att besvara. De som inte använt eller erbjudits narkotika måste besvara tio delfrågor negativt för att inte bli förda till "ej svar"-kategorin. Narkotikafrågorna är också de sista av de obligatoris-

ka frågorna. Det förefaller inte orimligt att allt fler har upphört med ifyllandet mot slutet av enkäten, vilket i så fall förklarar att bortfallet var högst på dessa frågor.

Några bestämda slutsatser kan inte dras av ovanstående. Det kan dock fastslås att det uppenbarligen finns flera skäl att anta att endast en begränsad del av det höga internbortfallet på frågan om narkotikaerfarenhet var orsakat av att man inte velat uppge sådan.

3.4 Några metodologiska aspekter på de äldre undersökningarna

I stort sett alla undersökningsserier råkar ut för olika förändringar. Exempelvis kan sammansättningen av den undersökta gruppen ändras, frågor måste uppdateras eller bytas ut och ny teknik möjliggör bättre rutiner för insamling och bearbetning av data. Sådana förändringar skapar osäkerhet huruvida resultaten från olika perioder är jämförbara. Självfallet har även mönstringsundersökningen förändrats under dess trettioåriga historia.

I *Mönstrandens drogvanor 1996* gjordes en tämligen noggrann genomgång av olika förändringar. Här följer en kort summering av denna genomgång. Bland annat diskuteras betydelsen av ändrade frågeformuleringar, formulärens utseende, varierande ålderssammansättning respektive bortfall.

Det bör hållas i minnet att bedömningarna av de förändringar som diskuteras görs utifrån hur de påverkat de mer långsiktiga trenderna. Om data bara betraktas för ett enskilt år, eller jämförs från ett år till ett annat, kan förändringarna ha haft större betydelse.

Före 1990-talet var dokumentationen över mönstringsundersökningarna tämligen sparsam. I *Mönstrandens drogvanor 1996* angavs i referenslistan de kända källor där undersökningar före 1992 finns redovisade.

Datafångst

Datafångsten har med åren moderniserats, bl a genom att optiska läsare tagits i bruk och senare uppdaterats. Detta har skett åtminstone 1976, 1986 och 1995. När 1994 års enkäter lästes med både nya och gamla läsare upptäcktes att internbortfallet minskade, till följd av att den nya läsaren

hade högre känslighet. Detta ledde exempelvis till att narkotikaerfarenheten ”ökade” med 0,3 procentenheter.

Av tillgängligt material går inte att dra några bestämda slutsatser om hur tidigare uppgraderingar påverkat resultaten. Skillnaden för 1994 var tämligen ringa och det finns inget som indikerar att större skillnader skulle uppstått vid andra tillfällen. Det förefaller därmed som om dessa förändringar endast haft en marginell påverkan på resultaten. Det är dock känt att lokala temporära inläsningsproblem under senare delen av 1980-talet lett till ett visst bortfall, såväl för hela enkäter som för enskilda frågor.

Förändringar av frågeformulär och några resultatrevideringar

Två genomgripande förändringar har gjorts av frågeformulärets utformning. Den första gjordes 1976 då antalet frågor minskades samtidigt som en del också omformulerades. Viss försiktighet bör iakttas vid jämförelser med äldre data (före 1976). Till 1995 års studie gjordes formuläret dubbelsidigt för att tillåta en mer överskådlig formgivning. Bortsett från att internbortfallet minskade har resultaten i stort sannolikt inte påverkats på annat sätt av 1995 års formulärbyte.

Genom åren har olika tillägg och omformuleringar av frågor respektive svarsalternativ gjorts. Förändringar av denna typ som eventuellt kan påverka resultaten framgår av texten och tabellernas fotnoter. I 1996 års rapport redogjordes också för några revideringar av äldre resultat.

Bortfallet över tid

Externbortfall

Som tidigare nämnts är det inte ovanligt att det externa bortfallet orsakar tolkningssvårigheter i olika undersökningar. Om bortfallet är systematiskt snedvidet riskerar resultaten att bli missvisande.

Även om det bara går att ge en grov bild av externbortfallets omfattning över tid, p g a inskrivningsstatistikens utformning före 1996, är det ändå uppenbart att detta varierat kraftigt genom åren (tabell 1). I likhet med senare år var det under 1970-talet tämligen lågt. Under mitten och slutet av 1980-talet samt början av 1990-talet var det emellertid betydligt högre.

I den mån information finns att tillgå har bortfallet orsakats av tekniska omständigheter och således inte varit systematiskt snedvridet av att någon särskild grupp exkluderats. Endast ur regionalt hänseende har bortfallet varit problematiskt då vissa regionkontor varit mer drabbade av problem än andra, samtidigt som drogvanorna varierar mellan olika kontor. Detta har, okänt i vilken utsträckning, under de problematiska åren 1985-1988 kompenseras genom den typ av viktningförfarande som beskrivits i avsnitt 3.3. Sedan 1992 viktas resultaten rutinmässigt.

Internbortfall

En möjlig förklaring till förändringar i den uppmätta narkotikaerfarenheten är att viljan att rapportera narkotikaanvändning varierat under åren. Personer med narkotikaerfarenhet kan i varierande grad besvara frågan negativt, eller lämna den obesvarad, och andelen som lämnat just narkotikafrågan obesvarad har varierat och periodvis varit relativt omfattande. Nivåförändringarna i internbortfallet har dock i regel uppenbara tekniska förklaringar och inget tyder på att internbortfallet i någon större utsträckning har dolt (förtigd) narkotikaerfarenhet. Det förefaller dessutom inte osannolikt att personer förnekat eventuell narkotikaerfarenhet snarare genom att svara nej istället för att lämna frågan obesvarad.

3.5 Sammanfattning av metodkapitlet

Mönstringsundersökningarna har i sin nuvarande form genomförts sedan 1970. Studierna utförs med provledarövervakade och självadministrerande gruppenkäter under former som påminner om en tentamensskrivning.

Under årens lopp har enkätformulär, frågeformuleringar och optisk läsutrustning uppdaterats. I vissa fall kan detta ha påverkat resultatens utseende. I betydelsefulla fall omnämns detta, dels i resultatdelen och dels i fotnoter i tabellbilagan.

Ålderssammansättningen bland de mönstrande har varierat under årens lopp. Andelen som fyllt 18 år under mönstringsåret har pendlat mellan 70 och 90 procent. Andelen mönstrande kvinnor var 0,5% under första halvan av 1990-talet men ökad till 1% under andra halvan. Ingenting talar emellertid för att detta påverkat resultaten i någon avgörande grad.

Eftersom mönstringsundersökningarna är totalundersökningar av samtliga mönstrande existerar inte några urvals- eller stickprovfel. I likhet med flertalet enkätundersökningar förekommer dock ett visst bortfall. Detta

uppgick till åtta procent 1999 och berodde till stor del på att alla mönstrande inte beretts tillfälle att besvara enkäten till följd av tidsbrist. Detta bortfall var slumpmässigt och därmed tämligen oproblematiskt.

Liksom under senare år var det externa bortfallet tämligen lågt även under 1970-talet. Under mitten och slutet av 1980-talet samt början av 1990-talet var det emellertid betydligt högre. Detta var i huvudsak orsakat av tekniska problem varför det inte bedömts vara problematiskt för representativiteten. Sedan 1992 gäller att samtliga resultat viktats för att kompensera eventuella regionala snedfördelningar. Även tidigare har åtminstone vissa resultat viktats några av undersökningsåren.

I den mån undersökningarna lider av representativitetsproblem så beror det på att handikappade och personer med ur militärt hänseende grava sjukdomar frikallas från mönstring och således inte genomför drogenkäten. Denna grupp utgjorde fyra procent av den aktuella generationen 1999 och det bör alltså hållas i minnet att dessa inte bidragit till den beskrivning av artonåriga mäns drogvanor som mönstringsundersökningarna avser att ge. Detsamma gäller också drygt 2 500 18-åriga invandrare som ännu inte erhållit svenskt medborgarskap (5% av den aktuella generationen 1999).

Det interna bortfallet (uteblivet svar på enskilda frågor) 1995-1999 var betydligt lägre än föregående år, till följd av att formuläret förbättrats. Det förekom dock ett relativt högt bortfall på frågan om narkotikaerfarenhet (ca 7%). Någon bestämd slutsats rörande detta är svårt att dra. Mycket pekar dock på att endast en begränsad del av detta bortfall är orsakat av rädsla för att uppge narkotikaerfarenhet utan snarare har olika tekniska förklaringar. Över tid finns det heller inget som tyder på något enkelt samband mellan variationer i narkotikaerfarenheten och internbortfallet på frågan. Vill man inte uppge narkotikaerfarenhet förefaller det inte orimligt att besvara frågan nekande istället för att helt hoppa över den.

I stort sett samtliga frågeundersökningar lider av att respondenterna under- eller överrapporterar olika känsliga beteenden. Den viktigaste omständigheten för att svara sanningsenligt är sannolikt anonymitetsaspekten. De mönstrande lägger själva de ifyllda enkäterna i en uppsamlingslåda, vilket rimligen torde upplevas som en god garanti för att den utlovade anonymiteten inte kan missbrukas. De tillåts heller inte kommunicera eller se varandras svar. Även om det naturligtvis inte kan uteslutas att ett antal mönstrande av olika skäl ändå uppger oriktiga svar får dessa åtgärder antas erbjuda tillräckligt goda omständigheter för att de allra flesta skall avge så uppriktiga svar som möjligt.

Vissa tekniska förbättringar har genomförts, bl a under de senaste åren. År 1994 kom ny inläsningsutrustning att användas samtidigt som flera

preparatalternativ på narkotikafrågan uppdaterades. År 1995 togs ett dubbelsidigt formulär i bruk vilket medgav att enkäten blev enklare att fylla i tack vara bättre formgivningsmöjligheter. Sammantaget medförde dessa förändringar att 1994 respektive 1995 års värden kan framstå som skenbart något högre jämfört med de från de närmast föregående åren. En samlad bedömning leder dock till slutsatsen att de ”tekniska bidragen” dessa år var förhållandevis marginella och att förändringarna inte gett något avgörande bidrag till trendernas utseende.

Att ha fullständig kontroll över alla felkällor är inte möjligt. De ovan nämnda metodproblemen och omständigheterna måste beaktas vid tolkningen av resultaten. Ett viktigt påpekande inför resultatdelen är att enskilda siffror inte bör ges för stor betydelse utan snarare bör ses som storleksordningar. På det stora hela är de flesta av de ovan nämnda typerna av felkällor i stort sett av likartad omfattning från år till år. Det är därmed mera fruktbart att iaktta de trender och tendenser som undersökningsserien speglar än att övertolka enskilda siffror från enstaka år.

4 Resultat

Resultatredovisningen består av tre avsnitt. I det första presenteras riksresultaten, vilket görs relativt detaljerat. I det andra avsnittet följer olika regionala presentationer och i det avslutande redovisas sambandet mellan olika bakgrundsförhållanden och drogvanor. Gemensamt för de två sista avsnitten är att endast ett urval av de viktigaste frågorna behandlas.

4.1 Riksresultat

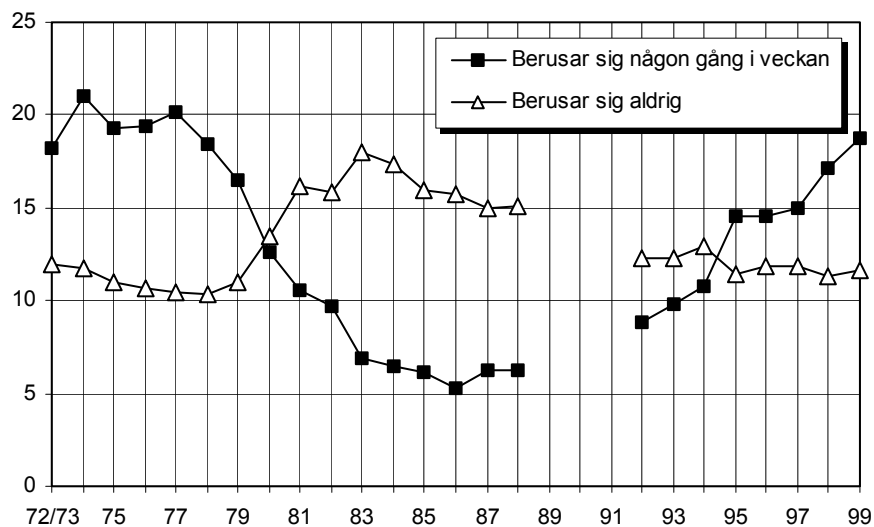
Alkohol

Enkäten innehåller två frågor om alkoholvanor. Den första lyder ”Hur ofta dricker du alkohol så att du känner dig berusad?” och svarsfördelningen redovisas i tabell 2. Hur många som berusar sig någon gång i veckan respektive aldrig framgår också av diagram 1.

Till och med 1977 var det runt 20 procent som drack sig berusade någon gång i veckan. Andelen sjönk sedan stadigt fram till mitten av 1980-talet då ca sex procent uppgav detta. En förklaring till minskningen efter 1977 är att mellanölsförsäljning i livsmedelsbutiker upphörde då. Under 1990-talet har andelen mönstrande som dricker sig berusade någon gång i veckan ökat, från 9 till 19 procent mellan 1992 och 1999.

Parallellt med ökningen under 1990-talet har andelen som berusar sig någon gång per månad varit i stort sett oförändrad (runt 45%) medan andelen som berusar sig mer sällan än så har minskat (från 32 till 24%).

Andelen som uppgett att de aldrig berusar sig utgör i princip en spegelbild av det mest frekventa berusningsdrickandet. Fram till 1979 var andelen låg- och ickekonsumenter drygt tio procent. Därefter ökade den och låg under större delen av 1980-talet mellan 15-18 procent. Under 1990-talet har siffran sjunkit till ca 12 procent. Sedan 1995 är det åter fler som berusar sig någon gång i veckan än som aldrig berusar sig.

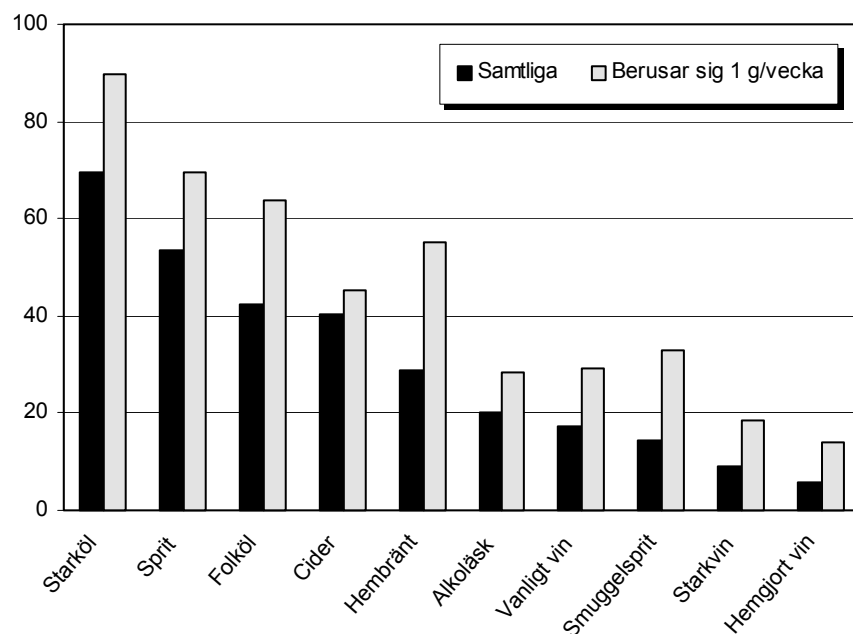

Diagram 1. Andelen män som berusar sig någon gång i veckan respektive aldrig, 1972/73-1999. (Tabell 2)

År 1995 infördes svarsalternativet ”dricker inte alkohol” och runt hälften av dem som aldrig berusar sig har uppgett att de inte dricker alls.

Den andra alkoholfrågan gällde vilken eller vilka drycker man brukar dricka i berusningssyfte. Den vanligaste alkoholsorten var starköl, vilket 70 procent av alla män uppgav att de brukade dricka i berusningssyfte 1999 (tabell 3 och diagram 2). Därefter kom sprit (53%), folköl (42%) och cider (40%). Hembränt nämndes av 29 procent och alkoläsk av 20 procent. Mellan 6 och 17 procent nämnde något av vinalternativen eller smuggelsprit.

För samtliga dryckesalternativ gällde att de nämns i större omfattning av dem som berusade sig någon gång i veckan jämfört med samtliga. Hembränt, smuggelsprit, starkvin och hemgjort vin var minst dubbelt så vanliga berusningsalternativ bland dem som berusade sig någon gång i veckan. För starköl, sprit, cider och alkoläsk var överrepresentationen minst. Med undantag för hembränd sprit och smuggelsprit var rangordningen av alkoholdryckerna i det närmaste densamma i båda grupperna.

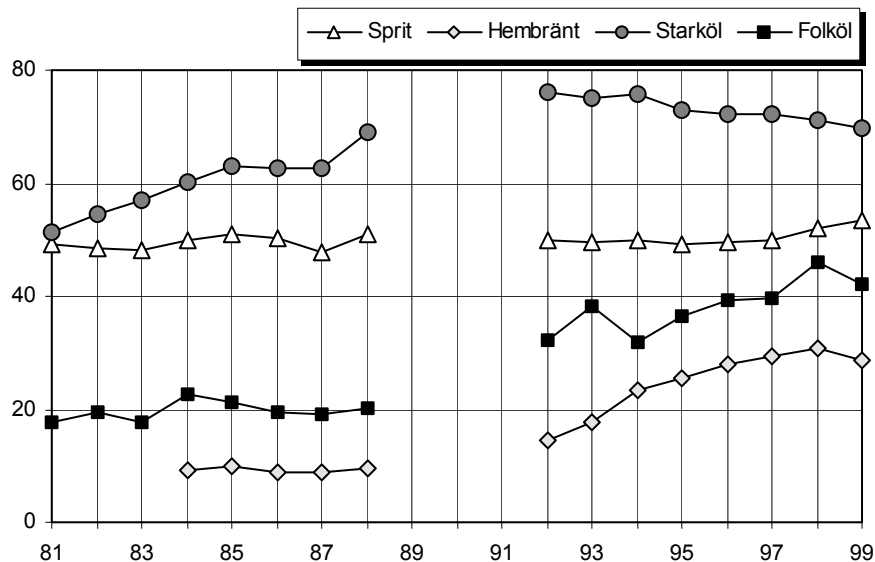

Diagram 2. Andelen bland samtliga mönstrande respektive mönstrande som dricker sig berusade någon gång i veckan som uppgett att de i berusningssyfte brukar dricka följande drycker. 1999.

I diagram 3 redovisas trenderna för de fyra berusningsdrycker som har längre och obrutna tidsserier. Som framgår av tabell 3 har ytterligare alkoholsorter inkluderats under åren.

Spritens roll som berusningsdryck synes i princip vara så gott som oförändrad sedan frågan introducerades i början på 1980-talet. Runt 50 procent har nämnt detta alternativ varje år, med en svag ökningstendens under de senaste åren.

Andelen som svarat starköl ökade däremot under hela 1980-talet, för att nå en topp 1992 (76%) Jämfört med 1981 hade starkölet då ökat med närmare 50 procent. Därefter har andelen minskat och uppgick till 70 procent 1999. Folkölet har ökat väsentligt som berusningsdryck jämfört med 1980-talet. Fram till 1988 uppgav ca 20 procent folköl och under senare delen av 1990-talet har legat runt 40 procent och däröver. Uppgången inleddes perioden 1989-1991.

Diagram 3. Andelen mönstrande som i berusningssyfte brukar dricka sprit, hembränt, starköl respektive folköl. 1981-1999. (Tabell 3)

Diagrammet visar även att hembränt fått en allt större betydelse som berusningsdryck. Under senare hälften av 1980-talet svarade omkring nio procent att de brukade berusa sig med hembränt och 1998 hade andelen till 31 procent, d v s en dryg tredubbling under en tioårsperiod. 1999 års värde (29%) indikerar att trenden har brutits.

År 1997 infördes inte bara alternativen smuggelsprit och alkoholisk, samtidigt ändrades också alternativet "lättvin" till "vanligt vin". Som framgår av tabell 3 fick detta till följd att andelen som uppgav vanligt vin/lättvin fördubblades mellan 1996 och 1997 (från 8 till 16%). Samtidigt minskade starkvin från 12 till 9 procent. Detta innebär att andelen som uppgett vanligt vin (tidigare lättvin) varit missvisande p g a missförstånd med vad som avsetts. Detta påverkar även starkvinsciffran, men inte alls i lika hög grad då den endast minskade med dryga två procentenheter. Andelen som nämnt hemgjort vin har sedan 1992 legat runt sju procent.

Tillgång på narkotika

I 1999 års undersökning svarade 45 procent att de erbjudits eller på annat sätt haft möjlighet att pröva narkotika, vilket är mer än en fördubbling

jämfört med 1992 (tabell 4). Av tabellen framgår att det är betydligt vanligare att ha fått flera erbjudanden än bara något enstaka.

Närmare 42 procent uppgav 1999 att de erbjudits att pröva cannabis (tabell 5). Den näst mest tillgängliga narkotikotypen var, liksom tidigare år, centralstimulantia (numera främst amfetamin), vilket nämndes av drygt 12 procent. Cirka 11 procent har haft möjlighet att pröva endera LSD, ecstasy och sömnmedel/lugnande medel. Övriga uppräknade preparat nämndes av åtta procent eller färre. Dessa siffror visar att dagens utbud är minst lika stort som det sena 1970-talets.

En förklaring till att andelen som uppgett lugnande medel ökade relativt kraftigt 1994 är att denna kategori då utökades med sömnmedel.

I sammanräkningen över hur många som erbjudits narkotika ingår sömnmedel/lugnande medel, trots att det inte framgår att det är illegal (icke läkarförskriften) användning som åsyftas, vilket det gör i den likartade frågekonstruktionen som gäller om man använt narkotika. En exkludering av dem som enbart svarat sömnmedel/lugnande medel ur tabell 4 (de år det är möjligt) medför dock att totalsiffran endast sjunker med ca en halv procentenhet, vilket får betraktas som betydelselöst i sammanhanget.

En fråga tar upp vem eller vilka som stått för erbjudandet. Under de senaste åren har alltfler erbjudits narkotika av någon kamrat eller bekant, istället för av någon ”annan person” (tabell 6). Då det var tillåtet att avge flera svar överstiger procentsumman hundra.

Det interna svarsbortfallet ökade 1995 enligt tabell 6. Frågan hamnade i skymundan när formuläret reviderades varför många oavsiktligt kommit att hoppa över den. Jämförelser med tidigare år blir därmed haltande, när en kraftigt ökande del av svarsfrekvenssumman utgörs av ”ej svar”. Till följd av detta presenteras ”ej svar” som vanligt (relaterat till samtliga som skulle ha besvarat frågan) medan svarsfrekvenserna är beräknade endast på dem som besvarat frågan. Denna redovisningsmetod utnyttjas även i flera andra tabeller som presenterar följdfrågor om narkotika med varierande svarsbortfall. Detta anges då i respektive tabell.

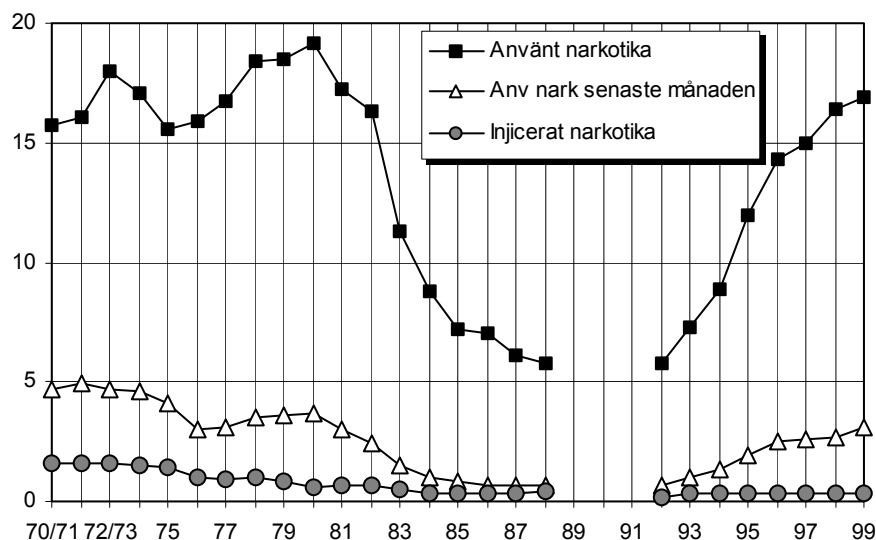
Erfarenhet av narkotika

Som mönstrande med narkotikaerfarenhet räknas de som någon gång använt narkotika ”utan läkares ordination”. Frågan besvaras genom att för vart och ett av tio medel ange om man provat det eller inte (se tabell 8). Före 1976 var frågan annorlunda konstruerad, detta har dock inte lett till några uppenbara skillnader i resultaten. År 1976 infördes även (icke lä-

karförskrivna) lugnande medel bland de uppräknade preparaten. Som framgår av tabell 8 modifierades preparatlistan något även 1994.

Under 1970-talet uppgav i grova drag 16-18 procent av de mönstrande att de någon gång använt narkotika (diagram 4 och tabell 7). Tidseriens topp (19%) uppmättes 1980. Efterföljande år minskade narkotikaerfarenheten relativt kraftigt och under 1988 uppmättes undersökningens dittills lägsta andel, 6 procent. Samma siffra gällde även 1992, då data åter blev tillgängliga. Under de följande åren har andelen ökat och 1999 svarade 17 procent att de provat narkotika. Detta är av samma storleksordning som genomsnittet för 1970-talet.

Av tabell 8 framgår vilka narkotikatyper som använts. 1999 svarade 16 procent att de använt cannabis och knappt fyra procent uppgav amfetamin. Runt två procent svarade ecstasy respektive LSD och en procent nämnde kokain. Beträffande LSD bör påpekas att detta alternativ renodlats 1999 då tillägget ”meskalin eller andra sk hallucinogener” tagits bort och att detta synes ha lett till en liten nedgång jämfört med 1998.

Diagram 4. Andelen mönstrande som använt narkotika, använt narkotika senaste månaden respektive injicerat narkotika.^{a)} 1970/71-1999. (Tabellerna 7, 9 och 16)

a) T o m 1975 efterfrågades de senaste 4 veckorna istället för den senaste månaden och frågorna om narkotika- och injektionserfarenhet var då något annorlunda konstruerade.

Totalt 0,7 procent uppgav heroin. Injektionsform nämndes av 0,1 procent och således var rökning det vanligaste intagningsättet. Under de fem år man särskilt frågat om heroinrökning har detta alternativ varit väsentligt vanligare än injektionsalternativet.

Även om talen är små är det ändå värt att notera att andelen som nämnt heroin under 1990-talet har ökat och nu är av samma storleksordning som under slutet av 1970-talet, då heroin introducerades i Sverige.

Sömn- och lugnande medel nämndes av fyra procent och drygt två procent hade uppgett det sista alternativet, ”annat narkotiskt medel”.

Under början av 1970-talet var det ca 1,5 procent som uppgav att de injicerat narkotika (tabell 9 och diagram 4). Mellan 1975 och 1976 sjönk andelen från 1,4 till 1,0 procent. Före 1976 var, som framgår av tabellen, frågeställningar och svarsalternativ något annorlunda. Även om en antydning till nedgång syntes redan innan torde också formulärbytet haft betydelse för minskningen. Andelen med injektionserfarenhet fortsätter emellertid sjunka, för att plana ut omkring 0,3 procent 1984. Denna storleksordning har varit oförändrad sedan dess.

Jämfört med de senaste sexton åren var således injektionserfarenheten omkring fem gånger så stor under 1970-talets första hälft och ca tre gånger så stor under dess andra hälft samt 1980-talets början.

Det kan nämnas att tre fjärdedelar av dem som injicerat narkotika i 1999 års studie narkotikadebuterade för mer än två år sedan, jämfört med 30 procent bland övriga och att över hälften av dem med injektionserfarenhet hade använt narkotika senaste månaden, jämfört med 18 procent bland övriga.

De som använt narkotika ombads uppge hur de skaffat den. Enligt tabell 10 har merparten fått narkotikan från en kamrat eller annan bekant (53 respektive 35%). En knapp tredjedel uppgav att de kommit över narkotika via någon annan person och ett fåtal (4%) svarade att de odlat/framställt själva. (Eftersom det var tillåtet att avge flera svar överstiger procentsumman hundra.)

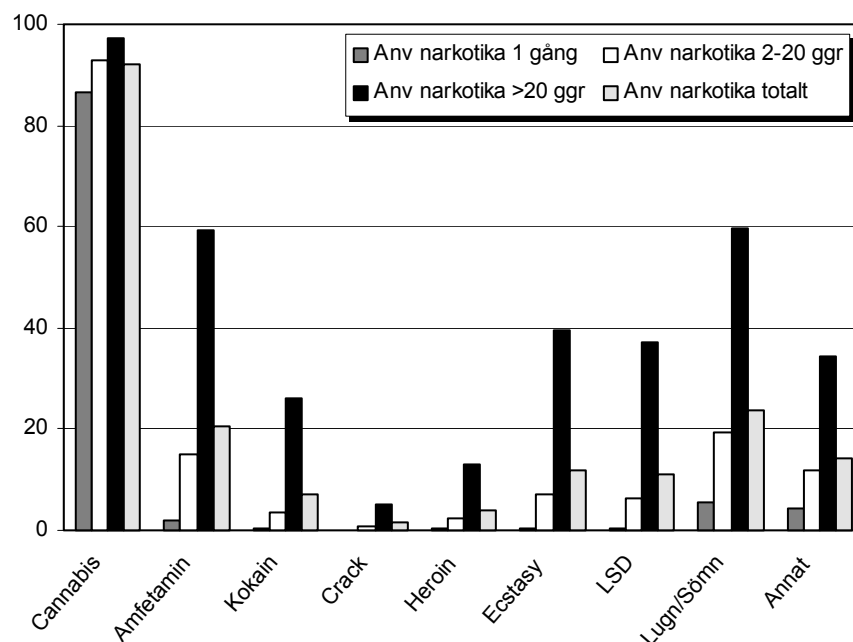
Narkotikaerfarenhetens omfattning

Under 1990-talet har ca 60 procent av dem som prövat narkotika inte gjort detta mer än fyra gånger. Omkring en femtedel har använt narkotika mer än 20 gånger, vilket motsvarar närmare fyra procent av samtliga mönstrande 1999 (tabell 7).

I genomsnitt hade de som prövat narkotika erfarenhet av 1,9 olika sorter 1999. Motsvarande siffra för 1994 var 1,2 (förändringar av antalet svarsalternativ tillåter inte jämförelser längre bak i tiden). Många har enbart testat cannabis och ser man till dem vars erfarenhet sträckte sig längre än så var motsvarande värden 3,0 respektive 1,9. Trots att det var betydligt fler som använt narkotika 1999 jämfört med 1994 så var de alltså mer bevädrade bland olika narkotikasorter.

I tabell 11 och diagram 5 relateras erfarenheten av olika narkotikatyper till hur många gånger man använt narkotika. Bland dem som endast prövat narkotika en gång hade 87 procent använt cannabis. Sömnmedel och lugnande medel, ”annan narkotika” samt amfetamin nämndes av två till sex procent i denna grupp och övriga preparat av mindre än en procent.

I mellangruppen (2-20 ggr) märks förutom cannabiserfarenhet främst användning av amfetamin samt sömnmedel och lugnande medel (15 resp 20%). Därefter kommer ”annan narkotika”, LSD och ecstasy som använts av mellan 7 och 12 procent.

Diagram 5. Mönstrandets erfarenhet av olika narkotikatyper med avseende på narkotikaerfarenhetens totala omfattning. Procent. 1999. (Tabell 11)

Bland dem som använt narkotika mer än 20 gånger var erfarenheten av olika preparat tämligen omfattande. Endast enstaka procent i denna grupp saknade cannabiserfarenhet. Förhållandevis stora andelar hade använt amfetamin respektive sömnmedel eller lugnande medel (60%). Närmare 40 procent hade nämnt ecstasy respektive LSD.

Omvänt gäller att endast 22 procent av dem som testat cannabis har använt narkotika mer än 20 gånger medan så är fallet för ca 70 procent av dem som prövat kokain, heroin, ecstasy respektive LSD, och för omkring 50-60 procent av dem som använt amfetamin, lugnande medel och sömnmedel eller ”annan typ av narkotika”.

I tabell 12 har de som använt narkotika delats in i två grupper. Den första utgörs av dem som enbart använt cannabis och den andra av övriga med narkotikaerfarenhet. Tabellen visar att 57 procent av de narkotikaerna enbart har använt cannabis och att de huvudsakligen gjort det vid ett fåtal tillfällen. Bland dem där cannabiserfarenheten var kombinerad med annan narkotika (ca 35%) var cannabiserfarenheten mer frekvent.

Åtta procent av dem som använt narkotika hade ingen erfarenhet av cannabis överhuvudtaget och 40 procent av dessa hade i sin tur enbart använt sömn- eller lugnande medel (utan läkarordination). Således var det tre procent av de narkotikaerna som blivit definierade som sådana enbart på en illegal läkemedelskonsumtion.

Narkotikadebut

Sedan 1976 har de mönstrande ombetts uppge när de använde narkotika första gången genom att markera aktuellt årtal på enkäten. För att undvika problem med kalenderårsbundna enkäter (på grund av årtalen) ändrades svarsalternativen för debutfrågan 1995. Resultaten från de olika perioderna redovisas i tabell 13a respektive 13b. För att öka likheten med den gamla tabellen redovisas även i tabell 13b svarsandelarna beräknade enbart på dem som besvarat frågan.

Av tabell 13b framgår att andelen som narkotikadebuterat högst 12 månader före mönstringen har minskat mellan 1995 och 1999 (från 35 till 25%). Sträcker man ut perioden till att omfatta de senaste två åren blir nedgången obetydlig och andelen ligger då runt 70 procent. Samma storleksordning gällde 1987-1994 med den gamla frågekonstruktionen. Även om frågeställningen skiljer sig jämfört med den tidigare är det ändå tydligt att en fortsatt stor andel av de mönstrande förvärvat sin narkotikaerfarenhet inom två år före mönstringen. Perioden 1976-1984 var motsvarande andelar lägre (runt 55%), vilket indikerar att debutåldern var lägre då.

Som debutmedel har enligt tabell 14 ca 90 procent svarat cannabis. Amfetamin respektive lugnande medel/sömnmedel har nämnts som debutdrog av runt tre procent och övriga narkotikatyper av ännu färre. Eftersom bortfallet var stort (och därför särredovisas) bör inte skillnader mellan olika år överdrivas.

Före 1992 finns frågan om vilken narkotikasort man debuterat med endast redovisad med samtliga mönstrande som bas och av denna redovisning framgår inte mer än att cannabis alltid varit den vanligaste debutdrogen (se tidigare mönstringsrapporter).

Aktuell narkotikakonsumtion

De som använt narkotika ombads uppge när de senast gjorde detta. I likhet med frågan om narkotikadebut ändrades även denna fråga 1995 för att inte vara årtalsbunden.

Med undantag av 1976-1978 och 1982-84 hade enligt tabell 15a ungefär 75 procent av dem som använt narkotika gjort detta under mönstringsåret eller föregående år. De undantagna åren var andelarna lägre (ca 65%) och de inföll, med ett par års förskjutning, efter de toppar som uppmättes i narkotikaerfarenheten 1972/73 respektive 1980.

Sedan 1995 har ca 70 procent uppgett att det senaste användningstillfället infallit under de senaste 12 månaderna före mönstringen (tabell 15b). Utsträcker man perioden till två år blir andelen ca 90 procent. Det bör påpekas att resultaten är osäkra eftersom bortfallet varit mycket stort (ca 30% sedan 1995).

I tabell 16 och diagram 4 redovisas andelen mönstrande som använt narkotika ”den senaste månaden”. Perioden 1970/71-1975 var frågan något annorlunda och refererade till ”de senaste 4 veckorna”. Detta innebär att perioderna före och efter 1976 inte är fullt jämförbara, eftersom den äldre formuleringen torde ha fångat in något fler.

Till och med 1974 var det fem procent, eller var tjugonde av alla mönstrande som tagit narkotika under de senaste fyra veckorna. År 1975 var andelen nere i 4 procent och med den nya formuleringen 1976 var siffran tre procent, för att stiga till närmare fyra 1980. Det regelbundna bruket minskade därefter och nådde ett minimum 1988 med 0,7 procent, en siffra som upprepades också 1992. I linje med den ökande narkotikaerfarenheten under 1990-talet har också den regelbundna användningen ökat. 1999 var andelen 3,1 procent, vilket är av samma omfattning som 1981.

Bland dem som tagit narkotika senaste månaden var erfarenheten av samtliga medel utom cannabis väsentligt större jämfört med dem vars narkotikaerfarenhet var mindre aktuell. Till exempel hade ca 45 procent av de förstnämnda prövat amfetamin och sömnmedel/lugnande medel. Över hälften av alla med någon erfarenhet av intravenöst missbruk hade tagit narkotika senaste månaden.

Debutpreparaten skilde sig inte nämnvärt mellan grupperna men debuttidpunkten låg längre tillbaks för dem med aktuell narkotikaerfarenhet då 43 procent av de sistnämnda uppgav att debuten skett för mer än två år sedan, medan 32 procent av de övriga uppgav samma period. Det kan nämnas att 16 procent med aktuell erfarenhet debuterat senaste halvåret jämfört med tio procent bland övriga. Det visar att ett antal ”debutanter” ingår i det mått som avsett att spegla ett mer regelbundet bruk men att dessa är förhållandevis få.

Merparten av dem som svarat att de fortfarande använde narkotika uppgav att de använde cannabis (i regel över 80% enligt tabell 17). Amfetamin har nämnts av runt 15 procent och ecstasy, LSD respektive sömnmedel och lugnande medel har nämnts av ca 9 procent. Svarsfrekvenserna redovisas endast för dem som uppgett att de fortfarande använder någon narkotikasort och summerar till över 100 procent eftersom man kunde uppge flera preparat. I gruppen ”ej relevant” ingår dem som sagt att de inte längre använder någon narkotikasort eller inte besvarat frågan.

Före 1992 redovisades frågan med samtliga mönstrande som bas och såvitt det går att bedöma var mönstret i stort sett detsamma då (se tidigare mönstringsrapporter).

Av tabell 18 framgår vilka intagningssätt som förekommer hos dem som fortfarande använder narkotika. Föga förvånande var det vanligaste intagningssättet rökning, vilket nämdes av närmare 90 procent av dem som fortfarande använde narkotika 1998. En fjärdedel nämnde något annat oralt intagssätt och någon procent uppgav injektion. Procentsumman överstiger hundra då det var tillåtet att uppge flera intagningssätt. Av tabellen framgår också att närmare 40 procent av dem som använt narkotika svarat att de fortfarande gör så. Relaterat till samtliga mönstrande 1999 innebär det att knappt 7 procent betraktar sig som narkotikaanvändare.

Sniffning

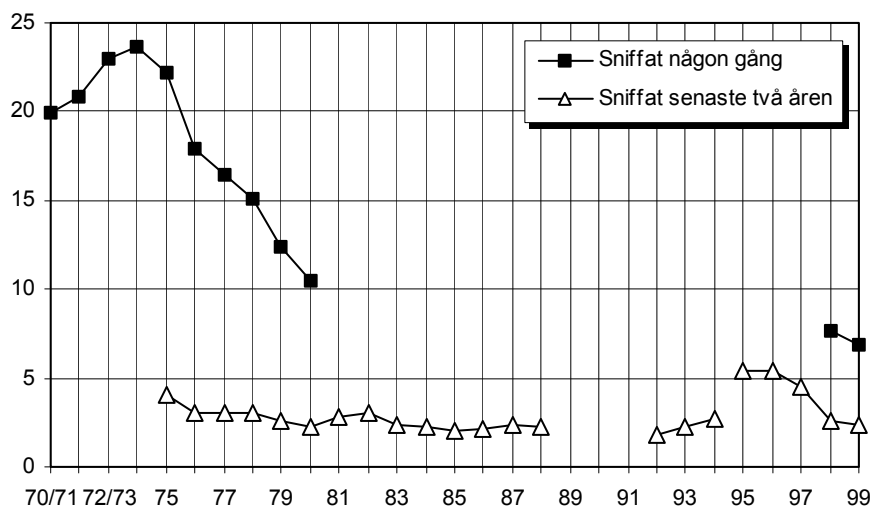
Perioden 1970-1980 tillfrågades de mönstrande om de ”någon gång snif-fat thinner, tri solution eller liknande”. I 1998 års enkät återinfördes frå-

gan, men med uppdaterade preparatexempel. Resultaten framgår av tabell 19 och diagram 6.

Sniffningserfarenheten uppvisade en liten ökning mellan 1970 och 1974, från 20 till 24 procent. Därefter minskade den kontinuerligt och 1980 var siffran ca 10 procent. Sniffning var således tämligen vanligt under första hälften av 1970-talet, för att minska i omfattning under andra hälften. År 1998 svarade åtta procent att de sniffat och 1999 var andelen 7 procent. Ungefär hälften av dem som sniffat hade bara gjort detta en gång.

Sedan 1975 finns tillgängliga resultat från följdfrågan om man sniffat de senaste två åren. Andelen som gjort detta var ca tre procent fram till 1982 och drygt två procent 1983-88 (tabell 20). Mellan 1992 och 1994 ökade andelen något, från 2 till 3 procent.

I 1995 års enkät uppdaterades exemplen på sniffningsmedel (se tabell 20). Då fördubblades andelen som svarat att de sniffat de senaste två åren. Trots en ökning mellan 1992 och 1994 förefaller det troligt att en stor del av ökningen 1995 får tillskrivas frågeändringen. Data från 1995 och framåt är därmed inte helt jämförbara med föregående år. Troligen har sniffningsfrågan successivt kommit att mäta för lågt, i takt med att preparatexemplen blivit allt omodernare.

Diagram 6. Andelen män som sniffat någon gång respektive sniffat de senaste två åren. 1970/71-1999. (Tabellerna 19 och 20)

Mellan 1995 och 1999 har andelen som sniffat senaste två åren sjunkit från 5 till 2 procent. Även om en vikande tendens syntes redan 1997 verkar återinförandet av frågan om man sniffat någon gång inneburi att färre uppgett sniffning de senaste två åren. Möjligen kan detta bero på att flera som förut uppgett att de sniffat de senaste två åren inte uppmärksammat att frågan gällt en begränsad period och inte livstidserfarenhet.

Liksom tidigare var det 1999 runt hälften av dem som sniffat de senaste två åren som endast gjort detta någon gång. Bland dem som sniffat någon gång svarade en tredjedel att de gjort detta de senaste två åren.

Doping

Sedan 1994 tillfrågas de mönstrande om de någon gång använt anabola steroider respektive tillväxthormon som inte skrivits ut av läkare. Av tabell 21 framgår att andelen som svarat att de använt anabola steroider ligger runt en procent, med det högsta värdet 1994 (1,4%). Omkring hälften hade endast prövat medlet vid ett enda tillfälle.

Andelen som uppgett tillväxthormon var 0,7 procent 1994 och 0,4 procent efterföljande år (tabell 22). Beträffande tillväxthormon har det i andra studier visat sig att missförstånd kan förekomma rörande medlet (Guttormsson et al 1995 och Utredningen om dopning 1996). Tillväxthormon måste injiceras men det förekommer förväxlingar med andra medel (d v s ej hormonpreparat) som nyttjas utan injektionsförfarande. Frågan omformulerades något 1995 för att klargöra att ett injektionsförfarande är nödvändigt.

4.2 Regionala resultat

I det följande avsnittet görs regionala redovisningar av de viktigaste resultaten. Först presenteras resultaten efter regionkontor, därefter fördelat på län och slutligen jämförs de tre storstadsområdena. I avsnittet redovisas ovägda siffror eftersom viktningen görs utifrån regionkontoren samt endast berör riksresultaten.

Regionkontor

Mönstringen sker vid fem regionkontor. Dessa har fasta upptagningsområden och är placerade i Stockholm, Kristianstad, Göteborg, Karlstad och Östersund. Upptagningsområdena är länsvis indelade enligt tabell C.

Tabell C. Upptagningslän för regionkontoren.

Regionkontor	Län
Kristianstad	Jönköping, Kronoberg, Kalmar, Blekinge och Skåne
Göteborg	Halland och Västra Götaland
Stockholm	Stockholm, Uppsala, Södermanland och Gotland
Karlstad	Värmland, Örebro, Östergötland, Västmanland och Dalarna
Östersund	Gävleborg, Västernorrland, Jämtland, Väster- och Norrbotten

I diagram 7 redovisas några av de viktigaste resultaten från 1999 kontorsvis. Siffrorna är hämtade ur tabellerna 23-26 och i dessa presenteras även data från 1996-98. Uppgifter för åren 1992-95 återfinns i tidigare rapporter.

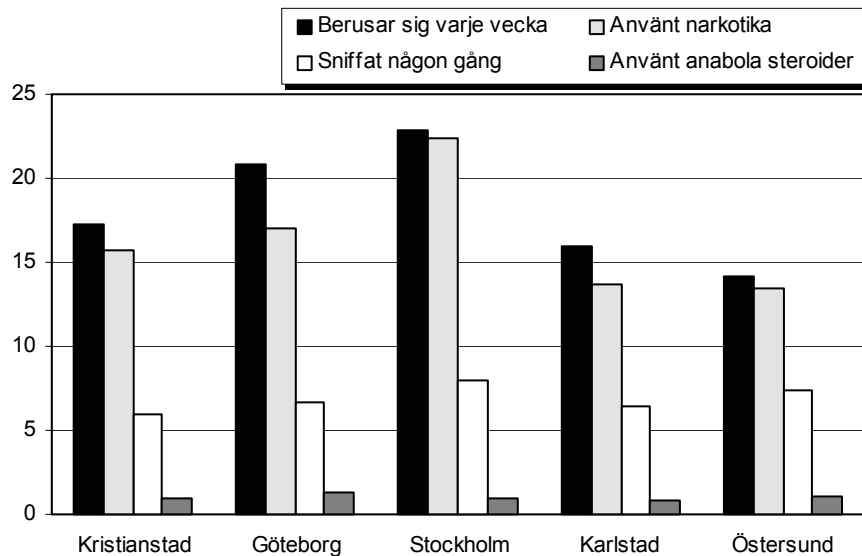
Alkohol

Den lägsta berusningsfrekvensen uppmättes, liksom tidigare år, bland mönstrande från kontoret i Östersund. Där uppgav 14 procent att de drack sig berusade varje vecka, vilket skall jämföras med ca 20 procent vid storstadskontoren (tabell 23). Andelen som aldrig berusade sig var högre vid Östersundskontoret (14%) jämfört med övriga kontor (ca 11%).

Den vanligaste berusningsdrycken var starköl, vilket uppgavs av ca 70 procent på samtliga regionkontor. För folköl var variationen väsentligt större. Mest populärt var det vid Karlstadskontoret där 50 procent nämnde detta och minst populärt vid Kristianstadskontoret (31%). Dessa skillnader gällde även under tidigare hälften av 1990-talet.

Andelarna som svarat att de dricker sprit i berusningssyfte visade en ökad variation mellan kontoren. Cirka 48 procent av dem från Karlstadskontoret och 57 procent vid kontoret i Stockholm redovisade att de brukade berusa sig med sprit (högst respektive lägst).

Skillnaden i berusningskonsumtion av hembränt var ungefär lika varierad som för folkölet. Andelen lägst vid Stockholmskontoret (24%) och högst

Diagram 7. Andelen män som dricker sig berusade någon gång i veckan, använt narkotika, sniffat de senaste två åren respektive använt anabola steroider fördelat på regionkontor. 1999. (Tabellerna 23-26)

vid Östersundskontoret (39%). Betydelsen av hembränt som berusningsdryck hade minskat vid samtliga regionkontor jämfört med tidigare år.

Narkotika

Omkring 43 procent av de män som dricker sig berusade i Kristianstad, Göteborg och Karlstad uppgav 1998 att de erbjudits eller haft möjlighet att pröva narkotika. Exponeringen var minst vid kontoret i Östersund (35%) och störst vid det i Stockholm (55%). Av tabell 24 framgår att andelen som erbjudits narkotika har ökat på samtliga kontor sedan 1996.

Såväl ökningarna som skillnaderna består om man ser till hur många som prövat narkotika. Störst var således andelen vid Stockholmskontoret (22%) och minst vid Östersundskontoret (13%). Andelen som använt narkotika under den senaste månaden (2-4%) samvarierade med hur många som använt narkotika överhuvudtaget.

Sniffning

Mellan 6-8 procent vid samtliga kontor uppgav 1999 att de sniffat (tabell 25). Andelen som sniffat de senaste två åren låg mellan 2-3 procent.

I enlighet med vad som tidigare nämnts om sniffningsfrågan är det på grund av frågeändringar svårt att göra jämförelser över tid. Det kan dock konstateras att Östersundskontoret är det enda regionkontor som inte redovisar lägre nivåer 1999 jämfört med 1998.

Doping

Erfarenheten av anabola steroider har i regel varit mest omfattande vid regionkontoret i Göteborg. Det kan dock påpekas att det rör sig om tämligen små tal (0,8-1,3% 1999) och att skillnaderna därför inte skall överdrivas (tabell 26). Även för tillväxthormon tenderar dock Göteborgskontoret att ligga högst. För detta medel var nivåerna ännu lägre och varierade mellan 0,3 och 0,7 procent.

Län

Resultaten för 1992-1993 finns redovisade på länsnivå, och i några fall även på kommunnivå. Sådana uppgifter kunde inte presenteras 1994 till följd av diverse undersökningstekniska förändringar. Rutinerna för registreringen av den geografiska tillhörigheten förenklades 1995 och sedan dess markerar respondenterna aktuellt länsnamn vid frågan "Vilket län bor du i?".

I tabellerna 27 och 28 finns en relativt utförlig redovisning av 1999 års resultat fördelade på län. En sammanfattande presentation återfinns i tabell D och i kartform i diagram 8 och 9. För länsdata från föregående år hänvisas till tidigare rapporter.

Avsnittet avslutas med en jämförelse av drogvanorna på länsnivå mellan mönstrande och skolpojkar i årskurs 9.

En jämförelse av värden från 1998 och 1999 års mönstringsundersökningar visar att svarskonsistensen inom länen var förhållandevis god. Korrelationskoefficienten (r) låg mellan 0,87-0,92 vad det gällde att ha använt narkotika någon gång, att dricka sig berusad någon gång i veckan, och allra högst för att dricka hembränt i berusningssyfte. Överensstämmelsen för att aldrig berusa sig, att ha använt anabola steroider, att ha sniffat och att ha använt narkotika senaste månaden var lägre (0,55-0,66).

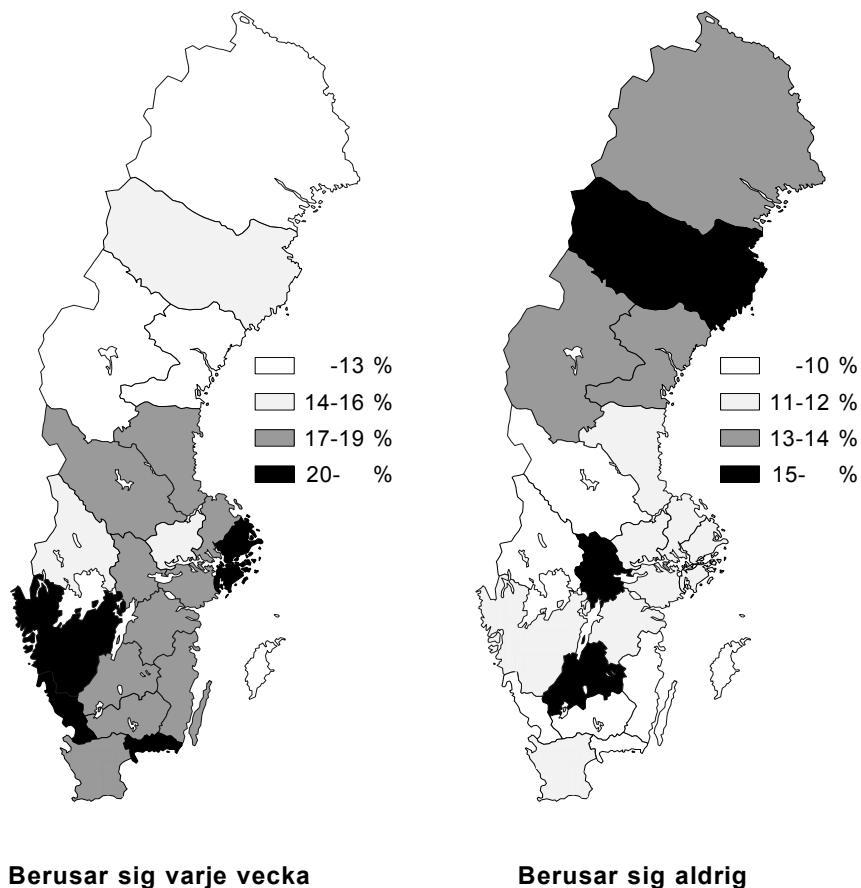

De länsammanslagningar som gjorts i Malmö- och Göteborgsregionen 1997 respektive 1998 har lett till att sambanden försvagats något.

Alkohol

Om man ser till berusningsdrickandet låg Stockholms och Hallands län betydligt över riksgenomsnittet när det gällde att berusa sig ofta, d v s "någon gång i veckan" (runt 25% jämfört med 19%). På Gotland och i norra Sverige låg andelarna mellan 11 och 14 procent (jfr diagram 8).

Andelen som aldrig berusade sig var högst i Jönköping, Västerbotten och Örebro (ca 15%) och den minsta andelen nykterister/måttlighetsdrickare fanns i Halland, Kronoberg och Dalarna (ca 9%).

Diagram 8. Mönstrandes alkoholvanor fördelade på län. Procent. 1999.

I samtliga län uppgav de mönstrande att starköl var den vanligaste berusningsdrycken och variationen (67-73%) var mycket liten. Sprit (ej hembränt eller smuggelsprit) var den näst vanligaste berusningsdrycken och variationen var större än för starköl (44-58%).

Hembränt uppvisade en relativt stor spridning (21-44%) och var med undantag av Västerbotten vanligast förekommande norr om Dalälven (runt 42%) och minst vanligt i storstadslänen respektive Jönköpings län (ca 23%). Smuggelsprit uppvisade en mycket stor variation (7-26%) och var ovanlig som berusningsdryck i de nordliga länen men desto vanligare från Jönköping och söderut. Skåne och Kronoberg stod liksom förra året för de högsta noteringarna.

Tabell D. Mönstrandens alkohol-, narkotika-, snifnings-, respektive dopingvanor fördelade på län. Procent. 1999. (För varje variabel är de tre högsta värdena rasterade och de tre lägsta understrukna.)

	Antal	Berusar sig		Narkotika		Sniffat någon gång	Använt anabola steroider
		Varje vecka	Aldrig	Använt	Använt sen mån		
Stockholm	7 866	25,1	10,8	24,5	4,8	8,6	1,1
Uppsala	1 234	16,9	10,9	17,5	2,4	6,6	0,7
Södermanland	1 385	18,3	10,8	14,9	2,3	5,8	0,7
Östergötland	1 977	18,7	12,2	12,8	1,9	6,0	0,7
Jönköping	2 058	19,0	15,9	13,1	2,9	5,9	1,1
Kronoberg	897	17,6	<u>9,3</u>	<u>10,1</u>	2,8	<u>5,2</u>	0,9
Kalmar	1 236	16,5	9,8	<u>12,2</u>	1,5	<u>5,3</u>	<u>0,6</u>
Gotland	314	<u>12,1</u>	10,2	16,2	<u>1,0</u>	8,3	<u>0,6</u>
Blekinge	725	19,6	9,7	13,2	2,3	<u>4,6</u>	<u>0,6</u>
Skåne	5 036	16,8	11,1	19,0	3,2	7,0	1,0
Halland	1 378	24,2	<u>8,4</u>	17,3	3,3	7,3	0,8
Västra Götaland	6 570	19,6	12,0	16,5	3,2	6,1	1,2
Värmland	1 343	13,9	10,2	13,0	<u>1,7</u>	6,1	<u>0,4</u>
Örebro	1 123	17,4	15,0	13,3	2,1	5,4	0,9
Västmanland	1 356	14,7	11,0	13,1	2,4	7,0	1,2
Dalarna	1 337	17,0	<u>9,1</u>	16,5	3,8	7,6	0,7
Gävleborg	1 393	19,3	11,8	15,8	2,4	8,3	1,2
Västernorrland	1 199	13,3	13,0	13,2	2,4	7,0	0,9
Jämtland	759	<u>13,0</u>	14,4	15,5	3,7	9,6	0,7
Västerbotten	1 345	14,3	15,5	13,5	2,7	6,4	1,0
Norrbottn	1 316	<u>11,1</u>	13,6	<u>10,0</u>	2,0	6,2	1,1
Hela riket	42 751	18,7	11,6	16,9	3,1	6,9	1,0

Vin varierade mellan 10-26 procent och nämndes främst av mönstrande från storstadslän och sydsvenska län medan desto färre nämnde detta i mellansvenska och nordliga län. Mönstret för starkvin var likartat men detta alternativ var förhållandevis ovanligt. Endast sex procent nämnde hemgjort vin och här låg Gotland i topp med 13 procent.

Den näst största spridningen, efter smuggelsprit, kan noteras för folköl (24-57%). Bottennoteringen gjordes i Skåne men även andra sydliga län respektive Stockholms län uppvisade nivåer under rikssiffran. I Värmland och Dalarna var andelarna högst. Förutom de nordligare länen låg även Gotland högt.

Cider var särskilt populärt i de tre nordligaste länen (över 50% nämnde detta där) och, liksom folköl, minst vanligt söderöver. Runt 34 procent nämnde detta i Jönköping, Kronoberg, Blekinge, Skåne och på Gotland. Totalt 27 procent uppgav att de brukade berusa sig med alkohol. Spridningen låg mellan 21 och 34 procent och det geografiska mönstret var inte entydigt men uppvisade vissa motsatser jämfört med cider. Bortsett från att runt 31 procent uppgav alkohol i Norrbotten och Dalarna var detta alternativ, liksom i Stockholm, relativt ovanligt norr om Västmanland men desto vanligare i Kronoberg och söderut.

Narkotika

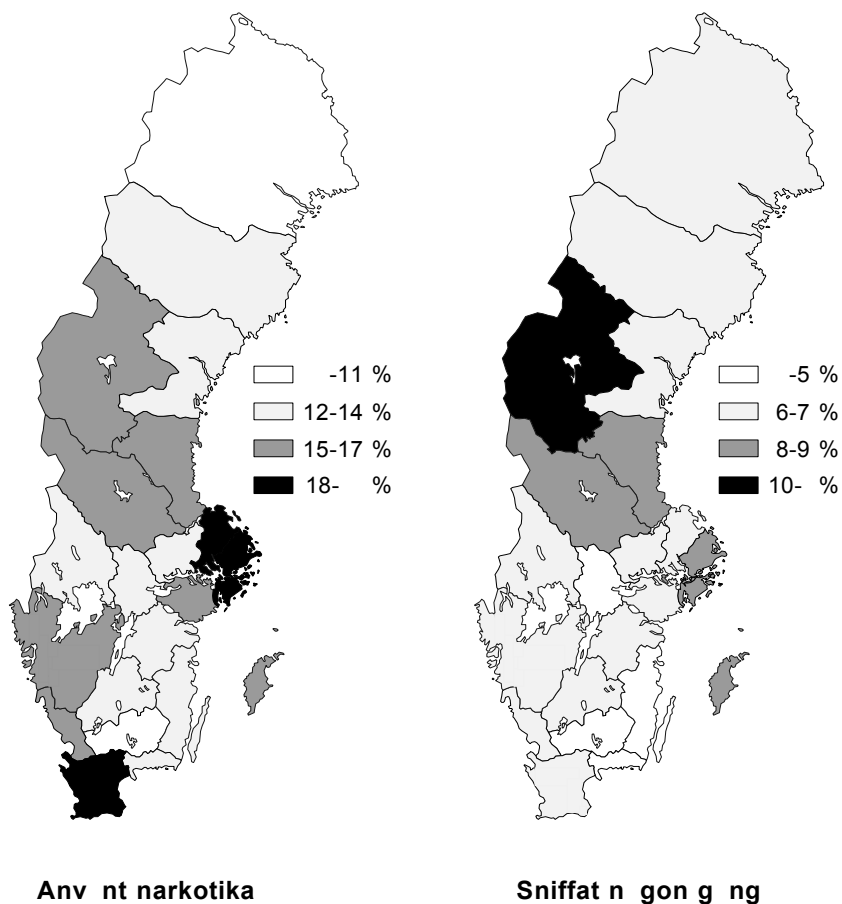
Stora skillnader är för handen när det gäller andelen som sagt att de erbjudits prova narkotika. I Stockholms län svarade runt 59 procent att de fått sådana erbjudanden medan endast en tredjedel av dem från Västerbotten, Västerbotten och Norrbotten uppgav detta.

Drygt 24 procent i Stockholms län och 19 procent i Skåne län svarade att de prövat narkotika. Av diagram 9 framgår att även Uppsala låg relativt högt medan nivåerna var lägre bl a i sydöstra Sverige och de nordligaste länen.

Få hade uppgett att de använt narkotika under senaste månaden före mönstringen (3% i hela riket). Siffrorna var högre i Stockholm, Dalarna och Jämtlands län (ca 4%), och särskilt låga i Kalmar och på Gotland (ca 1%).

Sniffning

I landet som helhet uppgav 7 procent att de sniffat någon gång. I Jämtland var siffran högst (10%) och i Örebro, Kalmar, Kronoberg och Blekinge var andelen ca 5 procent (jfr diagram 9).

Diagram 9. Mönstrandes narkotika och sniffningsvanor fördelade på län. Procent. 1999.

Att någonsin ha sniffat uppvisade ett signifikant samband på länsnivå med att ha sniffat de senaste två åren ($r = 0,79$). Ibland talar man om sniffning som lokala temporärt uppblossande epidemier utan något särskilt regionalt mönster. Över tid finns dock ett regionalt samband då korrelationen mellan länen, från ett år till ett annat, aldrig understigit 0,53.

Doping

Totalt sett var det få mönstrande som använt anabola steroider 1999 (1,0%). Västra Götaland, Västmanland och Gävleborg låg aningen över rikssnittet (1,2%) och Värmland klart under (0,4%). De länsvisa samban-

den över tid var något svagare 1999/98 ($r = 58$) jämfört med tidigare år ($r = 0,62$ resp $= 0,76$).

Även för tillväxthormon låg Västra Götalands län i topp (0,7%), tillsammans med Norrbotten, medan andelen i Kalmar, Värmland, Örebro och Jämtland var 0,1 procent. Det länsvisa sambandet mellan att ha använt anabola steroider och tillväxthormon var relativt högt ($r = 0,63$). Även om nivåerna är låga förefaller således även dopingvanorna förete vissa regionala mönster.

Samband mellan drogvanor inom olika län

Vissa samband finns inom olika län vad det gäller drogvanorna som helhet. I län där man ofta berusar sig var det också vanligare att ha prövat narkotika samt att ha använt narkotika senaste månaden ($r = 0,54$ resp $0,55$ – signifikant på femprocentnivån). I län där narkotikavanorna i sin tur var mer omfattande var det vanligt att ha sniffat ($r = 0,60$). Däremot förekom inga länsvisa samband mellan erfarenhet av anabola steroider och andra droger.

Regional överensstämmelse med skolundersökningarna

Årligen genomför CAN riksrepresentativa drogvanundersökningar i grundskolans årskurs 9 (Andersson et al 2000). I det följande belyses regionala (länsvisa) samvariationer i drogvanorna mellan dessa undersökningar och mönstringsundersökningarna.

Urvalet i skolundersökningarna är draget för att medge nedbrytningar på sk H-regioner, men inte på län. För flera län är antalet deltagare ett enskilt år så lågt att materialet skulle bli mycket känsligt för eventuella urvalsfel. För att minska effekterna av slumpmässiga variationer görs en sammanslagning av 1997-99 års skolundersökningar. Eftersom mönstringsundersökningarna nästan uteslutande inkluderar pojkar har jämförelsen med årskurs 9 begränsats till att endast omfatta pojkarna. För att få en tidsmässigt bättre överensstämmelse används dessutom mönstringsdata från 1998 istället för 1999.

För flertalet nedan jämförda variabler har helt olika frågor använts och undersökningarna skiljer sig också åt ur andra metodologiska aspekter. Även efter sammanslagningen av flera års skoldata kvarstår dessutom att antalet respondenter från vissa län är mycket lågt. Det kan vara svårt att avgöra i vilken utsträckning nedanstående resultat är utslag av verkliga förhållanden samt hur de påverkats av mät- och representativitetsproblem. I den mån frågorna från respektive undersökning inte mäter samma fenomen

men torde detta innebära att de här redovisade sambanden blir lägre än de i själva verket är.

I skolundersökningen får eleverna uppge hur ofta de dricker en så pass stor (definierad) mängd alkohol att de kan antas ha uppnått en viss berusning. Andelen pojkar som uppgett att sådan intensivkonsumtion förekommer minst ett par gånger i månaden har jämförts med andelen mönstrande som sagt att de berusar sig någon gång i veckan. Korrelationskoefficienten ($r = 0,47$) pekar på att det förekommer ett visst samband på länsnivå i berusningsbenägenhet (tabell E). Sett till ickekonsumenterna var sambandet högre (0,67). Delvis beror detta sannolikt på att skillnader i frågekonstruktionen får mindre effekt när det gäller att fånga ett mera endimensionellt beteende.

Korrelationen för hembränt uppmättes till 0,47. Andelen skolelever som sagt att de druckit hembränt två eller flera gånger det senaste året har jämförts med andelen mönstrande som uppgett att de brukar dricka hembränt i berusningssyfte. Mot bakgrund av att frågorna var förhållandevis olika framstår samvariationen som förhållandevis god.

Sammantaget tyder dessa data om alkoholkonsumtionen på att det finns ett visst fog för att påstå att mönstrandets och skolpojkers alkoholvanor samvarierar på länsnivå. Vidare får man anta att idealiska jämförelseförhållanden gett högre samband.

När det gäller narkotikaerfarenheten var $r = 0,63$. I båda undersökningarna får respondenterna uppge om de någon gång använt narkotika, frågekonstruktionerna skiljer sig dock.

Tabell E. Samband mellan drogvanorna i olika län enligt en jämförelse av skol- och mönstringsundersökningarna från 1997-99 respektive 1998.

Beteende	Pearsons r
Frekvent berusningskonsumtion	0,47*
Dricker ej alkohol	0,67**
Hembräntkonsumtion	0,47*
Prövat narkotika någon gång	0,63**
Använt narkotika senaste månaden	0,52*
Sniffat någon gång	0,22
Prövat anabola steroider	0,21

* signifikant på femprocentsnivån ** signifikant på enprocentsnivån

Samvariationerna var låga och ej signifikanta vad det gällde att ha sniffat och prövat anabola steroider ($r = 0,22$ respektive $0,21$). Detta kan å ena sidan bero på dessa beteenden har lägre regional förankring än exempelvis alkohol- och narkotikavanorna. Samtidigt var beteendena relativt ovanliga och något mera jämnt spridda över riket. Dessutom var frågorna inte idealiska ur jämförelsesynpunkt. Det är därför svårt att avgöra om de låga sambanden avspeglar verkligheten eller ej. Eftersom sambanden är högre från ett år till ett annat enligt mönstringsundersökningen tyder det på att även dessa beteenden har vissa länstypiska skillnader men att de inte framkommer i jämförelsen med skolundersökningarna.

Storstadsområden

I föregående avsnitt framkom att mönstrande i de tre storstadslänen tenderade att redovisa mer omfattande drogvänor än övriga, varför en särredovisning av storstäderna görs i följande avsnitt.

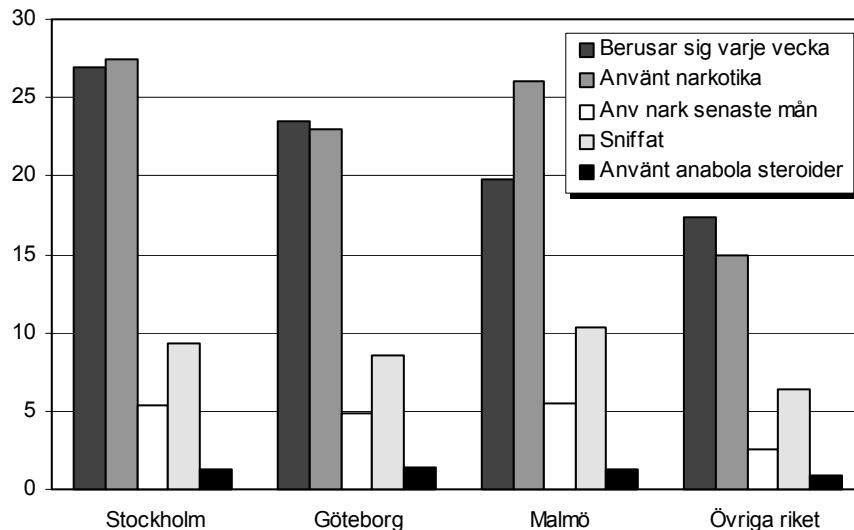
Som storstadsbor räknas de dryga 7 000 som svarat att de vuxit upp i "storstadsområde" samt uppgett att de för närvarande bor i något av de tre storstadslänen. Dessa utgör 17 procent av alla mönstrande. Ytterligare knappt 3 000 har sagt sig vara uppvuxna i storstad men ej bosatta i något av storstadslänen. Dessa har inte räknats som storstadsbor utan ingår i "övriga riket". De som inte fullständigt besvarat frågorna om län och uppväxtort har uteslutits från jämförelsen. I diagram 10 presenteras ett urval av frågorna och i tabell 29 återfinns en utförligare redovisning.

Alkohol

Andelen som berusar sig varje vecka uppgick till ca 27 procent i Stockholm, 24 procent i Göteborg och 20 procent i Malmö, vilket bara var tre procentenheter högre än övriga riket. Andelen som aldrig berusade sig var något lägre i Stockholm jämfört med Göteborg, Malmö och övriga riket (10 resp 12%).

Såväl i storstäderna som i resten av landet uppgav drygt hälften av de mönstrande att de brukar dricka sprit i berusningssyfte. Hembränt uppvisade större skillnader då ca 20 procent av storstadsborna nämnde detta jämfört med 31 procent i övriga riket.

Runt 40% nämnde folköl, utom i Malmö, där andelen var 24 procent. Även för starköl låg Malmö lägst men skillnaderna var betydligt mindre; 63 procent nämnde detta där, att jämföra med Stockholm som låg högst med 72 procent.

Diagram 10. Andelen mönstrande i storstäder samt övriga riket som uppgett att de dricker sig berusade någon gång i veckan, använt narkotika, använt narkotika senaste månaden, sniffat respektive använt anabola steroider. 1999. (Tabell 29)

Narkotika

Betydligt större andelar av storstadsborna hade erbjudits narkotika i jämförelse med övriga. I linje med detta var också erfarenheten av narkotika högre i storstäderna. I Stockholm och Malmö uppmättes de högsta andelarna (ca 27%). Göteborg låg runt 23 procent medan motsvarande siffra för resten av landet var 15 procent. Totalt sett bodde en fjärdedel av alla mönstrande med narkotikaerfarenhet i någon av de tre storstäderna.

Skillnaderna mellan storstäderna och övriga riket var stora även för de andra narkotikarelaterade frågorna. Till exempel rapporterade runt fem procent av storstadsborna att de använt narkotika senaste månaden, en dubbelt så hög nivå jämfört med övriga mönstrande. Som ett annat exempel kan nämnas att i Malmö hade åtta procent använt narkotika mer än 20 gånger, jämfört med knappt tre procent för övriga riket.

Sniffning

I likhet med narkotikafrågorna så var det även för sniffningen Malmö- och Stockholmsborna som låg i topp. Runt tio procent av dessa svarade att de sniffat, jämfört med åtta procent i Göteborg och sex procent i övriga riket.

Doping

Andelen mönstrande som hade provat anabola steroider var tämligen likartad, en dryg procent i storstäderna och en knapp procent i övriga riket.

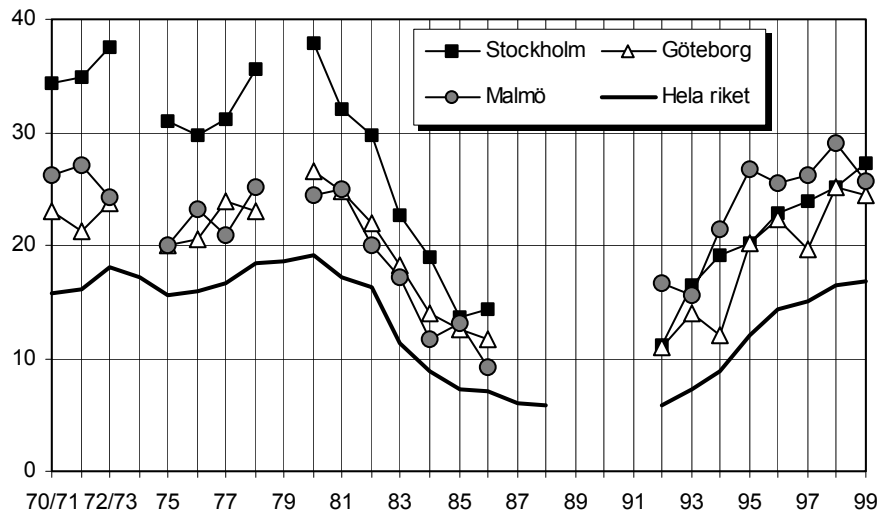
Narkotikatrender i storstäderna

I diagram 11 presenteras data om narkotikaerfarenhetens utveckling i storstäderna sedan 1970. Det konstaterades i 1996 års rapport att dataserierna led av flera olika brister men att dessa inte på något avgörande sätt gjorde dem missvisande. Som framgår av figuren fattas data för flera år.

För att öka jämförbarheten med tidigare år används i det följande den gamla definitionen av storstad. Istället för att som i föregående avsnitt kombinera dem som svarat att de vuxit upp i storstad med länsstillhörighet har de kombinerats med vilket regionkontor de mönstrat på.

Av figuren framgår att narkotikaerfarenhetens utveckling i städerna och riket i princip följer samma trender, dock på olika nivåer. Till och med 1982 ligger Stockholm betydligt högre än de två andra städerna, men de efterföljande åren utjämnas skillnaderna. Fram till 1986 följs kurvorna för Malmö och Göteborg tämligen väl åt. Under 1990-talet intar dock Malmö positionen som den stad där narkotikaerfarenheten är högst, samtidigt som Stockholm och Göteborg följs åt tämligen väl. Skillnaderna mellan städerna är dock mindre än på 1970-talet.

Ännu äldre data än vad som visats i figuren finns för storstäderna. Jämförbarheten är dock svår att uttala sig om. Bl a spände de tidigaste storstadsdefinitionerna över större områden, vilket torde ge lägre siffror, dessutom var frågeformuläret annorlunda konstruerat. Det kan dock nämnas att 1967 svarade 21 procent i "Storstockholm" att de använt narkotika. För 1968 var motsvarande siffra 26 procent (Agrell et al 1970). I "Storgöteborg" och "Stormalmö" var andelarna ca 20 procent samma år. Således hade relativt många storstadsbor provat narkotika redan under 1960-talets andra hälft.

Diagram 11. Andelen mönstrande i storstäder samt hela riket som använt narkotika. 1970/71-1999. Procent.

4.3 Drogvanor och bakgrunds- förhållanden

Enkäten inleds med några frågor om de mönstrandets bakgrundsförhållanden. Utöver frågor om länsstillhörighet och uppväxtortens storlek får de även svara på frågor om sysselsättning, skolutbildning och eventuell utländsk bakgrund. I det följande redovisas förhållandet mellan dessa variabler och drogvanorna. Först behandlas emellertid alkoholvanornas samvariation med andra drogvanor.

I följande analyser redovisas endast de män som uppgett att de fyllde 18 år under mönstringsåret. Kvinnor och män äldre än 18 år har således utslutits. Även om denna exkludering inte påverkat resultaten i någon större utsträckning ger detta trots allt den bästa belysningen av olika bakgrundsfaktors betydelse för drogvanor bland 18-åriga män.

Alkoholvanor och andra drogvanor

I det följande görs en indelning i tre grupper med avseende på hur ofta berusningskonsumtion förekom. Första gruppen utgörs av dem som svarade att de berusade sig åtminstone någon gång i veckan, den andra av dem som berusade sig mindre ofta och i den tredje gruppen återfinns dem som aldrig berusade sig. Skillnaderna i erfarenheten av olika droger framgår av tabell F.

Jämfört med övriga män hade de som berusade sig någon gång i veckan i större utsträckning både erbjudits och använt narkotika. Närmare hälften av dem som berusade sig ofta uppgav narkotikaerfarenhet, jämfört med två procent av dem som aldrig berusade sig. Väsentligt större andelar av dem som berusade sig ofta hade även injicerat narkotika samt använt narkotika senaste månaden respektive mer än 20 gånger.

Erfarenheten av doping- och sniffningsmedel samvarierade också med alkoholvanorna. De som berusade sig ofta uppgav betydligt större sniffningserfarenhet än övriga. Vidare uppgav knappt tre procent av dem med de mer omfattande berusningsvanorna att de använt anabola steroider någon gång. För dem som berusade sig mindre ofta var motsvarande siffra 0,5 procent och för dem som aldrig berusade sig 0,3.

Omkring hälften av dem som använt narkotika, provat anabola steroider eller sniffat återfanns i den förhållandevis lilla gruppen med det mest frekventa berusningsdrickandet. Sett till dem som använt narkotika mer än tjugo gånger, injicerat narkotika samt använt narkotika senaste månaden

Tabell F. Erfarenhet av olika medel hos män 18-åriga män med avseende på berusningsvanorna. Procent. 1999.

	Berusar sig aldrig	Berusar sig ngn gång per månad el mera sällan	Berusar sig ngn gång i veckan
Narkotika			
Erbjudits	14,6	41,1	74,2
Använt	2,2	11,3	42,6
Använt senaste månaden	0,5	1,4	10,0
Använt >20 gånger	0,9	1,6	10,8
Injicerat	0,2	0,1	0,8
Sniffat någon gång	1,7	4,2	19,1
Använt anabola steroider	0,3	0,5	2,6
Antal	4 453	26 770	7 197

blir skillnaderna ännu större då ca 60 procent återfanns i denna grupp. En tydlig och genomgående tendens är således att de som ofta berusar sig har betydligt större erfarenhet av såväl narkotika som andra droger.

Drogvanor och olika bakgrundsförhållanden

I det följande redovisas skillnader i drogvanorna med avseende på uppväxtortens storlek, utländsk bakgrund, nuvarande sysselsättning och skolutbildning. Som tidigare nämnts ingår endast 18-åriga män i analyserna.

Uppväxtortens storlek

Frågan om (den huvudsakliga) uppväxtortens storlek besvaras med alternativen: ”i storstadsområde”, ”i annan stad eller tätort med mer än 50 000 invånare”, ”i annan stad eller tätort med mindre än 50 000 invånare” eller ”på landsbygden”. De två sistnämnda alternativen uppgavs av knappt en tredjedel vardera, medan var fjärde svarade storstad och var sjunde ort med mer än 50 000 invånare.

Av tabell 30 framgår att mönstrande som vuxit upp i storstadsområden i regel redovisade de mest omfattande drogvanorna medan de som vuxit upp på landsbygd redovisade de minst omfattande drogvanorna. De som vuxit upp i medelstora städer intog en mellanposition.

Skillnaden i frekvent berusningsdrickande var inte dramatisk men ökade med folktätheten. I storstäderna svarade ca 25 procent att de berusade sig någon gång i veckan medan motsvarande siffra var ca 16 procent i småstäderna och på landsbygden. När det gäller valet av berusningsdryck var det i första hand för hembränt som det fanns skillnader. Andelen som brukade berusa sig med detta var 23 procent i storstäder (lägst) och 36 procent på landsbygden (högst).

Särskilt tydliga var skillnaderna för narkotika. Andelen som använt narkotika någon gång respektive senaste månaden var två respektive fyra gånger så stor i storstadsgruppen jämfört med landsbygdsgruppen.

Samma mönster framkom också för doping och sniffning. Närmare dubbelt så stora andelar i storstäderna hade sådan erfarenhet jämfört med de som var uppväxta på landsbygden.

Utländsk bakgrund

Nio procent av de mönstrande som var födda i Sverige svarade att en av föräldrarna var född utomlands och ytterligare fyra procent att båda var födda utomlands. Andelen utlandsfödda personer uppgick till fyra procent. Att denna grupp mönstrande var förhållandevis liten beror på att många första generationens invandrare i denna ålder inte är svenska medborgare, vilket är en förutsättning för att bli kallad till mönstring. Två procent svarade att inga av ovanstående alternativ var giltiga samtidigt som de inte var födda i Sverige av svenska föräldrar. I denna grupp förekommer exempelvis sådana som är födda utomlands av svenska föräldrar, men merparten torde utgöras av adoptivbarn.

Det har i enkäten inte funnits praktiska möjligheter att skilja mellan invandrarungdomar från olika länder. Det torde dock vara så att drogvanorna skiljer sig mellan ungdomar från olika etnisk och kulturell bakgrund, men detta kan inte visas i det följande.

Enligt tabell 31 var andelen som berusade sig någon gång i veckan lägre bland dem med utlandsfödda föräldrar, i synnerhet bland dem som själva var födda utomlands (10%). Andelen var klart högre bland dem som hade en utlandsfödd förälder, även jämfört med dem infödda svenskarna (21 resp 19%). Bland de sistnämnda var det 10% som aldrig berusade sig medan denna siffra var 27% bland de utlandsfödda.

Erfarenheten av narkotika var likartad i samtliga grupper med utländsk bakgrund (ca 22%) och lägre bland dem med svenskfödda föräldrar (ca 14%). Mönstret var detsamma för övriga narkotikafrågor och i synnerhet för injektionserfarenhet. Bland dem med utländsk bakgrund var sniffningserfarenheten förhöjd och dopingerfarenheten dubbelt så vanlig.

Möjligen kan det förefalla märkligt att en relativt stor andel av de utlandsfödda inte berusade sig samtidigt som narkotikaerfarenheten var hög i denna grupp. Det bör därför klargöras att bland de utlandsfödda som inte berusade sig var det endast ett fåtal som använt narkotika (eller doping- och sniffningsmedel) och att så gott som samtliga som använt narkotika också drack alkohol i berusningssyfte. Bland dessa var således inte narkotika ett ersättningsmedel för alkohol utan istället pekar dessa resultat på de stora skillnader som begreppet *invandrare* rymmer och att vissa ungdomar med utländsk bakgrund är återhållsamma vad gäller all form av droganvändning.

I det föregående avsnittet framgick betydelsen av uppväxtortens storlek för drogvanornas utseende och det kan nämnas att de med utländsk bakgrund i större utsträckning vuxit upp i storstadsområden. Den större förekomsten av narkotika (och andra droger) hos ungdomar med utländsk

bakgrund kan således åtminstone delvis förklaras av den högre exponeringen som storstadsungdomar är utsatta för, dock inte vad gäller berusningsvanorna.

Skolutbildning

De mönstrande uppmanades ange högsta skolutbildning de genomgått eller för närvarande genomgick och fick välja mellan ”grundskola eller motsvarande”, ”gymnasieskola eller motsvarande” samt ”högskola eller motsvarande”. Den absoluta majoriteten uppgav givetvis gymnasiestudier men fem procent svarade att de enbart hade grundskolekompetens. Ett hundratal av de 18-åriga mönstrande markerade högskolealternativet. Möjligen har dessa syftat på en folkhögskoleutbildning. Eftersom detta inte kan avgöras och gruppen var mycket liten har dessa mönstrande utslutits ur nedanstående redovisning.

Det framgår tydligt att erfarenheten av olika droger var mest omfattande bland dem som endast hade grundskolekompetens (tabell 32). En tredjedel bland dessa berusade sig någon gång i veckan respektive hade använt narkotika. Motsvarande andel i gymnasiegruppen var runt 16 procent. Erfarenhet av doping- och snifningsmedel var drygt tre gånger så omfattande i grundskolegruppen jämfört med gymnasiegruppen.

Sysselsättning

På frågan om nuvarande huvudsaklig sysselsättning uppgav 94 procent att de studerade, fyra procent att de arbetade och två procent att de varken arbetade eller studerade (tabell 33).

Arton procent av dem som studerade svarade att de berusade sig någon gång i veckan. I de andra grupperna var motsvarande andelar runt 35 procent.

Narkotikaerfarenheten var störst hos dem som inte omfattades av något av sysselsättningsalternativen. Närmare tre gånger så stor andel av dessa hade använt narkotika jämfört med studenterna och skillnaden var sex gånger så stor sett till att ha tagit narkotika senaste månaden. Mönstret var likartat också för erfarenheten av doping- och snifningsmedel.

De som studerade uppvisade således genomgående minst omfattande drogvanor och de som varken studerade eller arbetade rapporterade mest omfattande drogvanor. Drogvanorna hos dem som arbetade intog en mellanställning, men liknande mer den sistnämnda gruppens.

5 Sammanfattning

I samband med de teoretiska proven vid mönstringstillfället besvarar de mönstrande ett kortfattat frågeformulär om sina drogvanor. Detta sker anonymt och efter avslutat ifyllande lägger respondenten själv sin blankett i en uppsamlingslåda. Rikstäckande studier av mönstrandens drogvanor har genomförts sedan 1970 och hittills har drygt 1,2 miljoner personer deltagit. Handikappade, kroniskt sjuka och invandrare som inte fått svenskt medborgarskap mönstrar inte. Normalt infinner sig över 90 procent av männen i en generation och 1999 var svarsbortfallet åtta procent.

Alla frågeundersökningar är behäftade med olika problem som kan ge upphov till felaktiga resultat. I metodavsnittet diskuterades bland annat betydelsen av enkäternas formgivning, uppdaterade frågeformuleringar, förändringar i ålderssammansättningen, bortfallsvariationer och liknande. Det konstaterades att tidsserierna ger en tämligen rättvisande bild av drogvanornas utveckling, trots att undersökningen genomgått många olika förändringar samt att bortfallet var betydande under vissa perioder. Betydelsen av enskilda siffror från enstaka år bör dock inte överdrivas utan får ses som ”storleksordningar”, eftersom huvudsyftet med undersökningarna är att belysa utvecklingen över tid.

Fram till 1977 låg andelen som berusade sig någon gång i veckan omkring 20 procent. Därefter minskade andelen till cirka sex procent under andra hälften av 1980-talet. Sedan 1992 har det skett en ökning av berusningsdrickandet och 1999 var det 19 procent som svarade att de brukade berusa sig någon gång i veckan. Andelen som aldrig berusar sig uppvisar en i det närmaste spegelvänd utveckling. År 1999 var det 12 procent som aldrig berusade sig och ungefär hälften av dessa drack ingen alkohol alls.

Andelen som brukar dricka starköl i berusningssyfte ökade från cirka 50 procent 1981 till 76 procent 1992. Därefter har en liten nedgång skett och 1999 angav 70 procent detta. Den näst vanligaste berusningsdrycken var sprit, vilket omkring 50 procent nämnt alltsedan 1981. Hembränd sprit som berusningsdryck ökade från 9 till 31% mellan 1988 och 1998. Siffran för 1999 indikerade dock en viss nedgång (29%). Frågor om smuggelsprit har ställts de senaste tre åren och ca 13 procent har svarat att de brukar dricka detta i berusningssyfte.

Den tredje vanligaste berusningsdrycken 1999 var folköl (42%). Knappa 20 procent angav detta i början av 1980-talet och folkölet har således mer än fördubblat sin popularitet. Återigen indikerar 1999 års siffra dock ett

trendbrott då andelen var 46 procent 1998. Förutom att smuggelsprit infördes som nytt alternativ efterfrågas numera även cider och alkoholisk. Andelen som dricker alkoholisk när de berusar sig har gått ned från 29 till 20 procent sedan 1997 medan 41 procent brukar berusa sig med cider.

Omkring nio procent svarade att de brukade berusa sig med starkvin och 17 procent med vanligt vin. Till följd av att svarsalternativen ändrats något är inte resultaten jämförbara med tidigare år. Andelen som dricker hemgjort vin i berusningssyfte har legat runt sju procent under 1990-talet.

Narkotikaerfarenheten bland de mönstrande har genomgått likartade förändringar som det mest frekventa berusningsdrickandet. Under 1970-talet var andelen som någon gång provat narkotika relativt stor (16–18%) och nådde en topp 1980 med 19 procent. Därefter sjönk narkotikaerfarenheten kontinuerligt och nådde en lägsta nivå 1988 (6%). Sedan 1992 har emellertid andelen som provat narkotika ökat, från 6 till 17 procent.

Den vanligaste narkotikaklassade drogen är cannabis. 1999 uppgav 16 procent att de provat cannabis. Därefter kommer amfetamin samt icke läkarförskrivna sömnmedel respektive lugnande medel (4%). LSD och ecstasy nämndes av ca två procent medan runt en procent använt kokain respektive heroin. Beträffande heroin kan nämnas att rökning var det vanligaste intagnings sättet. Drygt hälften av alla som använt narkotika hade enbart rökt cannabis och hälften av dessa hade i sin tur endast gjort detta vid ett enda tillfälle.

Även andelen som använt narkotika senaste månaden före mönstringen ökade mellan 1992 och 1999, från 1 till 3 procent. Dessa siffror var dock högre under 1970-talet (3–5%), i synnerhet under dess första hälft. Andelen som injicerat narkotika minskade från 1,5 procent under första halvan av 1970-talet till en procent under andra halvan. Under 1980-talets första hälft sjönk andelen ytterligare, till 0,3 procent, en siffra som varit oförändrad sedan dess.

Under 1970-talets första hälft var det relativt många som hade sniffat. Topppnoteringen gjordes 1974 med 24 procent och 1980 hade andelen sjunkit till tio procent. Frågan återinfördes 1998 och numer anger ca sju procent att de sniffat. En tredjedel av dessa uppgav att de sniffat ”de senaste två åren”. Detta pekar på att de flesta som sniffat gjort detta i de yngre tonåren och därefter upphört med detta.

Alltsedan 1994, då frågan ställdes för första gången, har en procent svarat att de provat anabola steroider. Andelen som någon gång använt tillväxthormon ligger på 0,4 procent. Omkring hälften som tagit hormondoping har uppgett att de endast gjort detta någon enstaka gång. På det hela taget var således denna erfarenhet relativt ovanlig bland de mönstrande.

Tydliga regionala skillnader i drogvanornas omfattning förekom och bestod i att mönstrande från storstadslänen redovisade de mest omfattande drogvanorna och mönstrande från norra Sverige de minst omfattande.

Drogmönstrena mellan länen överensstämde tämligen väl om man jämför 1998 och 1999 års data. Detta gällde särskilt narkotikaerfarenheten och berusningsvanorna ($r = 0,87-0,92$). Att ha använt narkotika senaste månaden, att ha sniffat samt att ha använt anabola steroider visade något lägre överensstämmelse mellan de båda åren ($r = 0,54-0,58$).

En länsvis jämförelse med sammanslagna resultat från CANs skolundersökning i årskurs 9 från åren 1997-1999 visade också på en viss överensstämmelse mellan skolpojkar och mönstrandets drogvanor. Sambanden var generellt lägre än i det ovanstående och icke signifikanta för sniffning och doping. Det låga sambandet vad gällde doping kan förklaras av att beteendet är sällsynt, och därmed mer känsligt för de urvals- och bortfallsfel som kan förekomma, samtidigt som dopinganvändningen möjligen ännu inte uppnått något givet regionalt mönster bland tonåringar. I synnerhet beträffande sniffning har de olika frågekonstruktionerna sannolikt haft stor betydelse, något som självfallet också gäller övriga frågeställningar. Eftersom jämförelseförhållandena inte var idealiska är det rimligt att utgå från att drogvanorna uppvisat än tydligare regionala mönster med bättre jämförelsemöjligheter. Ovanstående pekar dock på att det existerar olika drogmönster för ungdomar i olika län.

En jämförelse av de tre storstadsområdena med övriga riket visade på ännu större regionala skillnader i drogvanorna. Exempelvis hade runt 26 procent av de mönstrande från storstäderna prövat narkotika medan motsvarande siffra för övriga riket var 15 procent. Under 1970- och 1980-talen var narkotikaerfarenheten högst i Storstockholm. Under 1990-talet har de högsta nivåerna emellertid normalt uppmätts i Malmö. Storstäderna var också överrepresenterade vad det gällde övriga drogvanor.

En indelning i stora, mellanstora och små städer samt landsbygd visade, i linje med ovanstående, att alkohol-, narkotika-, sniffnings- och dopingvanorna var mest utbredda i större städer och minskade med avtagande folktäthet. Drogvanorna var således minst omfattande i landsbygdsområdena.

Alkoholkonsumtionen uppvisade tydliga samband med övriga drogvanor. Nitton procent av de mönstrande uppgav att de drack sig berusade någon gång i veckan eller oftare. Jämfört med övriga redovisade dessa betydligt större erfarenheter av narkotika, doping- och sniffningsmedel. I grova drag återfanns omkring hälften av dem som använt narkotika, prövat anabola steroider eller sniffat de två senaste åren i denna förhållandevis lilla grupp. Detsamma gällde runt 60 procent av dem som använt narkotika

mer än tjugo gånger, injicerat narkotika samt använt narkotika senaste månaden.

Utöver frågor om boendelän och uppväxtortens storlek ställdes även frågor om skolutbildning, sysselsättning och utländsk bakgrund. Uppenbara samband mellan drogvanor och sysselsättning respektive utbildningsnivå framkom. Drogvanorna var betydligt mer omfattande bland dem som endast hade grundskolekompetens respektive varken studerade eller arbetade vid mönstringstillfället. Erfarenheten av narkotika, doping och sniffning var 2–3 gånger så omfattande bland dem som endast hade grundskoleutbildning jämfört med dem som hade gymnasieutbildning samt 3–4 gånger så omfattande bland dem som varken arbetade eller studerade vid mönstringstillfället jämfört med dem som studerade.

Tydliga skillnader i drogvanorna framkom även beträffande härkomst. Att berusa sig någon gång i veckan visade sig vara nästan hälften så vanligt bland utlandsfödda jämfört med övriga mönstrande. Skillnaderna var ännu tydligare när det gällde att inte berusa sig överhuvudtaget. Detta uppgavs av närmare tre gånger så många utlandsfödda jämfört med svenskfödda med svenskfödda föräldrar. Svenskfödda med två utlandsfödda föräldrar intog här en mellanställning medan de med en svenskfödd förälder mest liknade infödda med svenskfödda föräldrar.

Narkotika-, sniffnings- och dopingvanorna var däremot mer omfattande bland personer med utländsk bakgrund jämfört med dem som var födda av svenskfödda föräldrar. Jämfört med övriga med utländsk bakgrund redovisade de som själva var utlandsfödda mindre omfattande erfarenhet av narkotika och sniffning men högre erfarenhet av anabola steroider och injektionserfarenheter av narkotika.

När det gäller invandrarungdomars drogvanor bör det beaktas att det inte varit möjligt att särskilja ungdomar med olika etnisk och kulturell bakgrund, något som torde ha betydelse för drogvanornas mönster. Stora inomgruppsliga skillnader framkom exempelvis bland utlandsfödda. Samtidigt som narkotikaerfarenheten var relativt omfattande bland dessa utgjordes gruppen till över en fjärdedel av personer som vare sig berusade sig med alkohol eller använde andra droger.

Sammantaget kan det konstateras att alkohol- och narkotikavanorna ökat i omfattning under 1990-talet och att 1999 års siffror inte visar på någon avmattning. Uppgifterna om såväl doping- som sniffningserfarenheten är mera svårtolkade men indikerar inte några ökningar. Det kan också konstateras att drogvanornas omfattning skiljer sig avsevärt med avseende på uppväxtort, utländsk bakgrund, utbildningsnivå och sysselsättning.

Referenser

Agrell J, Netz B och Wolff B (1970). *Narkotikamissbruk hos inskrivningsskyldiga 1968/1969*. Allmänna förlaget. Stockholm.

Andersson B, Hibell B och Sandberg B (2000). *Skolelevers drogvanor 1999*. Rapportserie nr 57. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Andréasson S (1990). *Misuse of alcohol and cannabis among young men. A longitudinal study of health effects*. Karolinska institutet. Stockholm.

Benson G (1984). *Prognosis of drug abuse in military conscripts and selected young drug abusers*. Departement of Psychiatry, University of Göteborg. Göteborg.

Danermark B och Vintheimer S (1984). *Att mäta cannabisrökning bland skolungdom*. En experimentell jämförelse av två mätmetoder: Anonyma gruppenkäter och intervjuer baserade på randomiserade svar. Högskolan i Örebro, skriftserien nr 35.

Guttormsson U, Hibell B, Pettersson B (1995). *Gymnasieelevers doping- och drogvanor 1994*. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning och Folkhälsoinstitutet.

Statistik. Mönstring/Antagningsprövning, inskrivning. Karlstad: Pliktverket, 1969/70- .

Utredningen om dopning (1996). *Doping i folkhälsoperspektiv*. SOU 1996:126. Stockholm: Socialdepartementet.

Tabeller

Tabell 1. Antal inskrivna (inkl utan personlig inställelse - UPI), antalet besvarade enkäter, differensen däremellan uttryckt i antal och procent (synonymt med bortfall sedan 1996) samt andelen överåriga. 1970/71-1999.

	Inskrivna ^{a)}	Besvarade enkäter	Differens	Differens ^{a)} (%)	Överåriga ^{b)} (%)
1970/71	59 044	53 392	5 652	10	26
1971/72	59 550	55 469	4 081	7	25
1972/73	63 518	57 992	5 526	9	17
1974	64 096	54 328	9 768	15	38
1975	61 014	54 711	6 303	10	30
1976	58 056	52 361	5 695	10	23
1977	56 394	52 129	4 265	8	19
1978	54 817	47 659	7 158	13	18
1979	55 142	49 658	5 484	10	16
1980	57 535	49 902	7 633	13	15
1981	59 729	54 363	5 366	9	11
1982	62 363	51 932	10 431	17	11
1983	.	52 011	.	.	.
1984	.	49 358	.	.	.
1985	.	35 278	.	.	.
1986	57 680	46 646	11 034	19	21
1987 ^{c)}	54 967	40 533	14 434	26	16
1988	53 437	41 125	12 312	23	15
1989	54 157	.	.	.	18
1990	54 684	.	.	.	22
1991	51 224	.	.	.	23
1992	53 047	27 839	25 208	48	21
1993	52 600	33 956	18 644	35	23
1994	50 265	39 519	10 746	21	23
1995	50 209	44 878	5 331	11	21
1996	49 797	47 544	2 253	5	20
1997	41 967	38 878	3 089	7	16
1998	49 117	44 437	4 680	10	25
1999	46 713	42 751	3 962	8	24

a) Sedan 1996 inkluderas ej UPI i antalet inskrivna. M a o kan differensen likställas med bortfallet fr o m detta år.

b) Med överårig menas att den inskrivningsskyldige mönstrat efter det kalenderår personen fyllt 18 år. Före juli 1995 med en övre gräns på 27 år och därefter på 24 år. Åren 1983-1985 saknas uppgifter till följd av en omfattande systemomläggning.

c) P g a felaktigt tryckta enkäter kunde inte samtliga frågor maskintolkas fullt ut, varför bastalet varierar på olika frågor detta år. Antalet avvek från det ovanstående i tabellerna 7 och 8 (34 437), tabell 9 (25 266), tabell 16 (31 362) och tabell 20 (26 954).

Tabell 2. ”Hur ofta dricker du alkohol så att du känner dig berusad?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1972/73-1999.

	Ej svar	Aldrig	Mera sällan	Någon gång i månaden	Någon gång i veckan
1972/73	4,5	12,0	27,5	37,8	18,2
1974	1,7	11,7	26,3	39,3	21,0
1975	2,3	11,0	27,2	40,2	19,3
1976	1,4	10,7	26,8	41,7	19,4
1977	1,1	10,5	25,8	42,4	20,2
1978	2,5	10,3	25,7	43,1	18,4
1979	2,8	11,0	27,6	42,2	16,5
1980	1,1	13,5	32,6	40,2	12,6
1981	1,0	16,2	35,2	36,9	10,6
1982	0,9	15,8	36,7	36,9	9,7
1983	0,9	18,0	39,2	35,1	6,9
1984	1,9	17,3	39,2	35,0	6,5
1985	1,6	15,9	39,3	37,1	6,1
1986	4,4	15,7	38,8	35,8	5,3
1987	5,5	15,0	37,2	36,1	6,2
1988	6,2	15,1	39,1	38,5	6,2
1992	1,5	12,3	31,8	45,6	8,8
1993	1,9	12,3	30,4	45,6	9,8
1994	2,0	12,9	30,8	43,5	10,8
1995	1,1	11,4	27,1	45,9	14,5
1996	1,2	11,9	27,9	44,5	14,5
1997	1,0	11,8	27,0	45,3	15,0
1998	0,8	11,3	25,5	45,3	17,1
1999	0,8	11,6	24,1	44,7	18,7

Tabell 3. "Brukar du i berusningssyfte dricka någon eller några av följande drycker?" a) Procentuell fördelning bland mönstrande. 1981-1999.

	Sprit (ej hem- bränt)	Hem- bränt	Smug- gel sprit	Stark- vin b)	Lätt- vin b)	Hem- gjort vin	Alko- läsk	Cider	Stark- öl	Folk- öl
1981	49,1	.	.	14,3	14,3	.	.	.	51,3	17,6
1982	48,6	.	.	15,6	16,3	.	.	.	54,5	19,5
1983	48,0	.	.	15,9	17,4	.	.	.	57,1	17,6
1984	50,0	9,1	.	18,9	19,5	.	.	.	60,3	22,7
1985	51,0	9,8	.	17,8	18,6	.	.	.	63,0	21,4
1986	50,2	9,0	.	14,0	14,7	.	.	.	62,5	19,6
1987	47,8	9,0	.	11,8	11,2	.	.	.	62,7	19,0
1988	51,0	9,4	.	10,8	9,8	.	.	.	69,2	20,3
1992	50,0	14,5	.	10,6	7,4	5,8	.	.	76,0	32,3
1993	49,6	17,6	.	10,5	7,4	6,3	.	.	75,2	38,1
1994	49,8	23,5	.	11,2	7,7	7,2	.	.	75,6	32,0
1995	49,1	25,5	.	11,4	7,7	7,1	.	.	73,0	36,3
1996	49,6	27,9	.	11,5	7,9	7,3	.	.	72,2	39,3
1997	50,0	29,4	11,0	9,2	16,3	7,6	29,3	.	72,1	39,6
1998	52,1	30,8	14,8	9,4	17,0	6,8	26,9	41,3	71,1	46,1
1999	53,4	28,8	14,6	9,0	17,2	5,7	20,1	40,5	69,7	42,2

a) T o m 1983 löd frågan "Vilken eller vilka av följande drycker brukar du dricka i berusningssyfte?"

b) "Lättvin" ändrades 1997 till "Vanligt vin" varför svarsfrekvenserna för såväl "Lättvin" som "Starkvin" inte är jämförbara med tidigare år. Av frågan framgår att hemgjort vin ej skall uppges här.

Tabell 4. Andelen mönstrande som erbjudits eller på annat sätt haft möjlighet att pröva narkotika. 1992-1999.

	Ej svar	Ej erbjudna	Erbjudna		Totalt
			En gång	Flera gångar	
1992	7,9	71,3	8,0	12,8	20,8
1993	8,7	68,0	8,0	15,2	23,3
1994	7,5	63,2	9,2	20,2	29,4
1995	4,3	61,5	12,4	21,8	34,2
1996	4,1	58,4	12,4	25,1	37,5
1997	4,7	54,0	12,2	29,2	41,3
1998	5,0	50,6	12,3	32,1	44,1
1999	4,6	50,4	12,4	32,5	44,9

Tabell 5. ”Har du någon gång blivit erbjuden eller på annat sätt haft möjlighet att pröva något eller några av nedanstående medel?” Procentuell fördelning bland mönstrande. 1976-1999.

	Canna- bis	Amfe- tamin (el likn cs)	Kokain	Crack	Heroin	Opium, morfin- bas m m	Ecsta- sy	LSD ^{a)}	Lugn medel ^{b)}	Annan narkotika
1976	32,0	6,8	.	.	2,1	3,2	.	.	4,7	.
1977	32,2	5,8	.	.	2,2	2,9	.	.	4,0	.
1978	33,3	5,2	.	.	2,1	2,6	.	.	3,9	.
1979	33,3	4,6	.	.	2,1	2,2	.	.	3,8	.
1980	..	..	.	.	..	..	.	.	..	.
1981	..	..	.	.	..	..	.	.	..	.
1982	33,9	3,3	.	.	1,8	2,0	.	.	3,5	.
1983	28,3	2,8	.	.	1,5	1,9	.	.	3,3	.
1984	22,7	2,7	2,2	.	1,2	1,4	.	.	2,1	.
1985	19,7	2,3	2,1	.	1,1	1,1	.	.	2,2	.
1986	18,7	2,4	2,2	.	1,2	1,3	.	.	2,3	.
1987	16,8	2,3	2,4	.	1,0	1,0	.	.	2,3	.
1988	20,5	2,9	3,1	.	1,5	1,2	.	.	2,3	.
1992	19,5	4,1	3,7	.	2,1	1,7	.	.	2,7	.
1993	21,9	5,4	4,4	.	2,5	2,0	.	.	3,3	.
1994	26,4	6,7	4,5	1,9	4,1	.	6,0	5,3	6,5	3,2
1995	31,2	7,6	4,2	1,6	4,1	.	6,2	6,3	6,5	3,2
1996	34,6	9,8	4,9	2,0	5,2	.	8,0	8,4	7,5	3,9
1997	38,1	11,6	5,7	2,7	6,6	.	11,3	10,5	9,7	5,5
1998	40,9	12,4	6,2	3,0	7,1	.	11,7	11,7	10,5	7,0
1999	41,6	12,3	6,3	3,0	6,2	.	11,1	11,0	11,4	7,9

a) Före 1999 "LSD, meskalin eller andra hallucinogener"

b) Fr o m 1994 ingår även sömnmedel.

Tabell 6. Personer vilka de mönstrande erbjudits narkotika av. Procentuell fördelning bland de som erbjudits narkotika. 1992-1999. ^{a)}

	Antal	Kamrat	Annan bekant	Annan person	Ej svar
1992	4 929	23,7	26,7	63,7	2,7
1993	7 344	25,9	28,8	61,0	3,2
1994	11 263	28,3	31,8	58,6	4,1
1995	15 311	32,0	28,6	56,2	23,8
1996	17 869	33,7	30,7	53,8	19,8
1997	15 982	36,1	30,9	52,8	22,2
1998	19 687	37,8	32,4	51,1	25,3
1999	19 292	37,8	31,8	49,8	27,6

a) Till följd av att internbortfallet (ej svar) varierar kraftigt mellan olika perioder är svarsfrekvenserna beräknade endast på dem som besvarat frågan.

Tabell 7. Andelen mönstrande som använt narkotika. ^{a)} 1970/71-1999.

	Ej svar	Ej använt	Använt				Totalt
			En gång	2-4 gånger	5-20 gånger	Mer än 20 gånger	
1970/71	2,5	81,9	..	..	..	..	15,7
1971/72	3,4	80,5	..	..	..	..	16,1
1972/73	3,2	78,7	..	..	..	..	18,0
1974	4,3	78,6	..	..	..	..	17,1
1975	4,1	80,4	..	..	..	..	15,6
1976	6,0	78,1	..	..	..	..	15,9
1977	6,5	76,8	..	..	..	..	16,7
1978	7,2	74,3	..	..	..	..	18,4
1979	6,6	74,9	..	..	..	..	18,5
1980	7,2	73,6	..	..	..	..	19,2
1981	4,0	78,8	..	..	..	..	17,2
1982	4,6	79,1	..	..	..	..	16,3
1983	4,6	84,1	..	..	..	..	11,3
1984 ^{b)}	11,3	79,9	..	..	..	..	8,8
1985 ^{b)}	11,4	81,4	..	..	..	..	7,2
1986	10,6	82,4	..	..	..	..	7,0
1987	10,2	83,7	..	..	..	..	6,1
1988	9,9	84,3	..	..	..	..	5,8
1992	13,6	80,5	2,0	1,7	1,1	1,1	5,8
1993	15,2	77,5	2,3	2,0	1,5	1,5	7,3
1994	17,4	73,7	2,9	2,4	1,9	1,7	8,9
1995	6,6	81,3	4,0	3,6	2,5	2,0	12,0
1996	6,5	79,3	4,6	4,2	2,8	2,7	14,3
1997	7,3	77,7	4,8	4,3	3,1	2,9	15,0
1998	7,3	76,3	4,9	4,8	3,3	3,4	16,4
1999	6,7	76,3	5,1	4,7	3,5	3,6	16,9

a) 1971 löd frågan "Har du någon gång använt narkotika (knark) utan läkares ordination?", 1972-1975 "Har du någon gång använt narkotika (knark)?" och fr o m 1976 enligt tabell 8.

b) P g a snedfördelat bortfall har (utöver 1992-1999) vägning tillgripits 1984-1985.

Tabell 8. "Har du använt något eller några av följande narkotika utan läkares ordination?" Procentuell fördelning bland mönstrande. 1976-1999.

	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
<i>Hasch</i>									7,0	5,6	4,4	4,3	4,4								
Cannabis	15,2	16,2	17,5	17,5	18,3	16,5	15,6	10,8	4,2	3,1	2,5	2,2	2,3	5,3	6,5	7,5	10,9	13,0	13,9	15,0	15,6
<i>Marijuana</i>																					
Amfetamin																					
(ei liknande cs)	2,3	2,2	2,1	2,0	1,7	1,3	1,6	1,0	0,8	0,6	0,7	0,6	0,6	0,8	1,2	1,6	2,4	3,0	3,2	3,6	3,5
Preludin/ritalina	1,3	1,0	0,9	1,0	0,6	0,4	0,5	0,4	0,3	0,1	0,1	0,3	0,1								
Kokain									0,5	0,4	0,3	0,1	0,3	0,5	0,6	0,8	0,8	0,9	1,0	1,1	1,2
Crack																0,3	0,2	0,2	0,2	0,2	0,3
Heroin (totalt)	0,6	0,4	0,7	0,7	0,4	0,3	0,2	0,1	0,3	0,1	0,2	0,2	0,1	0,3	0,3	0,6	0,5	0,7	0,8	0,8	0,7
<i>Injektion</i>																					
<i>Rökning</i>																0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,1
Opium																0,5	0,5	0,5	0,7	0,7	0,7
Morfin, morfinbas																					
metadon el likn	0,6	0,4	0,6	0,8	0,6	0,4	0,7	0,5	0,3	0,2	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5						
Ecstasy																					
LSD a)	1,3	1,1	1,0	0,9	0,7	0,6	0,6	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,1	0,6	0,8	0,9	1,1	1,5	2,0	2,4	1,9
Lugnande medel b)	2,2	1,9	2,0	2,0	1,8	1,5	1,7	0,9	1,2	0,8	0,9	0,7	0,6	0,8	1,0	2,5	2,6	3,1	3,5	3,5	4,0
Annan narkotika	0,7	0,6	0,9	0,9	0,7	0,5	0,5	0,2	0,3	0,3	0,3	0,2	0,2	0,5	0,7	0,9	0,9	1,1	1,4	1,8	2,4

a) Före 1999 inkluderades även "andra hallucinogener" (t ex meskalin och PCP).

b) Fr o m 1994 ingår även sömmedel.

Tabell 9. ”Har du någon gång tagit narkotika med spruta (injektion)?”^{a)} Procentuell fördelning bland mönstrande. 1970/71-1999.

	En gång ^{b)}	2-10 ggr ^{b)}	Mer än 10 ggr ^{b)}	Totalt	
1970/71	0,6		1,0	1,6	
1971/72	0,6		1,0	1,6	
1972/73		0,8		0,8	1,6
1974		0,9		0,6	1,5
1975		0,8		0,6	1,4
1976	0,3	0,2	0,5	1,0	
1977	0,3	0,2	0,4	0,9	
1978	0,3	0,3	0,4	1,0	
1979	0,3	0,2	0,3	0,8	
1980	0,2	0,2	0,2	0,6	
1981	..	..	..	0,7	
1982	0,2	0,2	0,3	0,7	
1983	0,2	0,1	0,2	0,5	
1984	0,1	0,1	0,1	0,3	
1985	0,1	0,1	0,1	0,3	
1986	0,1	0,1	0,1	0,3	
1987	0,1	0,1	0,1	0,3	
1988	0,2	0,1	0,1	0,4	
1992	0,1	0,1	0,1	0,2	
1993	0,1	0,1	0,0	0,3	
1994	0,1	0,1	0,1	0,3	
1995	0,1	0,1	0,1	0,3	
1996	0,1	0,1	0,1	0,3	
1997	0,1	0,1	0,1	0,3	
1998	0,2	0,1	0,1	0,3	
1999	0,1	0,1	0,1	0,3	

a) 1970/71-1975 löd frågan ”Har du någon gång tagit en spruta med narkotika (sil)?” och 1976-1994 ”Har du någon gång tagit narkotika i injektion (spruta)?”

b) 1970/71-1971/72 löd svarsalternativen ”Ja, en gång” och ”Ja, flera gånger”, 1972/73-1975 ”1-4 gånger”, ”5-10 gånger” och ”Mer än 10 gånger”, 1976-1983 ”Ja, en gång”, ”Ja, ett par gånger” och ”Ja, flera gånger”.

Tabell 10. ”På vilket av följande sätt har du anskaffat narkotikan som du använt?” Procentuell fördelning bland mönstrande som använt narkotika. 1992-1999. ^{a)}

	Antal	Odlat/framställt själv	Från kamrat	Från annan bekant	Från annan person/okänd	Ej svar
1992	1 370	5,6	43,0	35,7	33,4	23,2
1993	2 311	4,2	44,9	35,2	34,9	23,1
1994	3 313	5,7	47,1	36,6	32,1	20,2
1995	5 408	3,9	47,3	34,3	32,4	8,4
1996	6 794	4,0	48,3	36,8	33,6	7,5
1997	5 818	4,6	52,8	36,9	31,6	6,3
1998	7 286	3,9	53,1	34,7	32,3	5,7
1999	7 280	3,8	52,8	34,9	31,7	6,2

^{a)} Till följd av att internbortfallet (ej svar) varierar kraftigt mellan olika perioder är svarsfrekvenserna beräknade endast på dem som besvarat frågan.

Tabell 11. Erfarenhet av olika narkotikatyper bland mönstrande som använt narkotika. Procent. 1999.

	Använt narkotika, antal gånger			
	1 gång (2 204)	2-20 ggr (3 529)	> 20 ggr (1 547)	Totalt (7 280)
Cannabis	86,6	92,8	97,1	91,9
Amfetamin o likn cs	1,9	15,0	59,4	20,4
Kokain	0,3	3,4	26,0	7,2
Crack	0,1	0,9	5,1	1,5
Heroin (totalt)	0,4	2,5	13,2	4,1
<i>Injektion</i>	-	0,4	2,9	0,8
<i>Rökning</i>	0,4	2,3	12,8	3,9
Ecstasy	0,4	7,0	39,5	11,9
LSD	0,5	6,3	37,1	11,0
Lugnande medel ^{a)}	5,7	19,5	59,6	23,8
Annan narkotika	4,2	11,9	34,2	14,3

^{a)} Fr o m 1994 ingår även sömnmedel.

Tabell 12. Cannabiskonsumtionen för mänstrande som enbart använt cannabis respektive annat narkotiskt preparat utöver/än cannabis. Totalprocent. 1996-1999.

Cannabis- konsumtion	1996		1997		1998		1999	
	Enbart cannabis	Annan nark	Enbart cannabis	Annan nark	Enbart cannabis	Annan nark	Enbart cannabis	Annan nark
	(6 794)		(5 818)		(7 286)		(7 280)	
1 gång	28,0	4,3	27,3	4,6	25,7	4,8	26,2	4,5
2-4 ggr	20,3	8,2	19,8	8,6	19,5	8,1	18,9	8,8
5-20 ggr	8,4	7,8	8,2	9,5	8,3	9,2	8,3	8,5
>20 ggr	2,9	11,5	2,3	11,8	3,3	12,4	3,3	13,4
Aldrig/ej svar	-	8,8	-	7,8	-	8,6	-	8,1
Delsumma	59,5	40,5	57,6	42,4	56,8	43,2	56,7	43,3
Totalsumma	100		100		100		100	

Tabell 13a. ”Vilket år prövade du narkotika första gången?” Procentuell fördelning bland mänstrande som använt narkotika samt besvarat frågan. 1976-1994.

	Antal	Under året	Föreg år	2 år tidigare	3 år tidigare	4 år tidigare	5 år tidigare	Ännu tidigare
1976	7 018	8,7	19,9	22,2	20,8	13,8	7,3	7,2
1977 ^{a)}	6 710		26,1	23,9	21,0	13,9	7,0	8,2
1978	7 259	8,6	21,3	23,5	18,0	13,0	6,9	8,8
1979	7 520	9,6	23,4	23,9	17,4	11,7	6,0	8,0
1980	7 691	9,7	29,1	24,9	17,5	9,7	4,1	4,9
1981	7 888	7,8	28,9	29,5	16,1	9,8	4,1	3,8
1982	7 008	6,7	20,8	28,7	21,7	10,3	5,8	6,1
1983	4 854	8,0	19,3	23,9	21,8	13,4	6,6	7,1
1984	3 330	8,5	21,4	23,4	17,5	13,1	6,3	9,8
1985 ^{b)}	..	..	..	..	..	..	..	..
1986 ^{b)}	..	..	..	..	..	..	..	..
1987	1 077	9,6	35,8	24,7	15,1	10,6	1,2	3,0
1988	2 054	14,6	30,4	25,8	16,0	9,6	2,0	1,7
1992	1 221	13,5	25,8	30,4	13,0	9,4	3,7	4,2
1993	1 944	20,0	30,5	19,1	13,9	7,0	4,5	5,1
1994	2 850	14,6	26,3	21,4	14,5	10,1	5,9	7,2

a) P g a svarsformuleringen kunde inte "under året" och "föregående år" särskiljas 1977.

b) P g a säsongsmässigt snedfördelat bortfall (i kombination med tidsbundna svarsalternativ) har 1985 och 1986 uteslutits ur redovisningen.

Tabell 13b. ”När använde du narkotika första gången?” Procentuell fördelning bland mönstrande som använt narkotika. 1995-1999. ^{a)}

		Högst 6 mån sedan	7-12 mån sedan	1-2 år sedan	3-5 år sedan	Mer än 5 år sedan	Ej svar
1995	5 408	16,7	18,0	37,2	23,8	4,3	11,2
1996	6 794	14,9	18,4	39,3	23,7	3,7	12,6
1997	5 818	13,6	16,7	42,2	24,7	2,8	8,7
1998	7 286	11,3	15,7	40,9	28,4	3,8	8,2
1999	7 280	11,3	14,0	40,3	30,3	4,2	8,3

a) För att öka jämförbarheten med tabell 13a har svarsfrekvenserna beräknats endast på dem som besvarat frågan.

Tabell 14. ”Vilken typ av narkotika använde du första gången?” Procentuell fördelning bland mönstrande som använt narkotika. 1992-1999. ^{a)}

	Canna- bis	Amfe- tamin (el- likn cs)	Kokain	Crack	Heroin	Ecsta- sy	LSD ^{b)}	Lugn medel ^{c)}	Annan nar- kotika	Ej svar
1992	90,0	2,1	1,2	.	0,6	.	0,8	2,2	3,2	47,3
1993	89,0	3,7	1,0	.	0,6	.	1,5	1,5	2,7	47,1
1994	83,4	3,0	1,0	0,3	0,8	1,4	1,6	5,9	2,7	43,6
1995	89,0	2,7	0,4	0,0	0,4	0,7	0,7	4,3	1,8	21,9
1996	90,2	2,5	0,4	0,1	0,2	0,6	0,7	3,5	1,8	20,4
1997	89,6	2,9	0,3	0,1	0,4	0,7	0,9	3,4	1,7	17,1
1998	89,6	2,8	0,2	0,1	0,3	0,6	1,5	3,0	2,0	16,6
1999	89,8	2,8	0,3	0,1	0,3	0,6	0,9	2,6	2,7	16,4

a) Till följd av att internbortfallet (ej svar) varierar kraftigt mellan olika perioder är svarsfrekvenserna beräknade endast på dem som besvarat frågan. Bastalen framgår av tabell 10.

b) Före 1999 inkluderades även ”andra hallucinogener” (t ex meskalin och PCP).

c) Fr o m 1994 ingår även sömnmedel.

Tabell 15a. ”Vilket år använde du narkotika senaste gången?” Procentuell fördelning bland mönstrande som använt narkotika samt besvarat frågan. 1976-1994.

	Antal	Under året	Föreg år	2 år tidigare	3 år tidigare	4 år tidigare	5 år tidigare	Ännu tidigare
1976	7 123	40,1	25,2	15,5	10,0	5,0	2,2	2,0
1977 ^{a)}	..	..	..	..	..	..	..	..
1978	6 865	46,0	26,4	13,5	7,5	3,0	1,8	1,8
1979	7 067	46,8	28,1	12,5	6,6	3,1	1,3	1,6
1980	7 468	49,1	29,2	11,2	5,7	2,6	0,9	1,4
1981	7 591	43,0	33,7	14,4	4,8	2,0	0,8	1,2
1982	6 836	37,2	31,6	17,7	7,9	2,6	1,3	1,6
1983	4 686	35,9	27,6	18,1	10,4	4,6	1,7	1,7
1984	3 286	33,9	29,2	16,3	8,8	5,9	2,6	3,3
1985 ^{b)}	..	..	..	..	..	..	..	..
1986 ^{b)}	..	..	..	..	..	..	..	..
1987	1 419	45,7	29,2	15,6	6,6	2,3	0,3	0,1
1988	2 057	40,0	32,6	16,0	8,0	3,3	0,1	0,0
1992	1 167	41,9	27,7	17,4	7,8	2,7	0,8	1,7
1993	1 836	49,1	28,1	10,6	6,7	2,5	1,9	1,2
1994	2 771	45,0	30,4	12,3	6,2	2,9	2,0	1,2

a) Ej känt om denna fråga ställdes 1977.

b) P g a säsongsmässigt snedfördelat bortfall (i kombination med tidsbundna svarsalternativ) har 1985 och 1986 uteslutits ur redovisningen.

Tabell 15b. ”När använde du narkotika senaste gången?” Procentuell fördelning bland mönstrande som använt narkotika. 1995-1999.^{a)}

		Högst 6 mån sedan	7-12 mån sedan	1-2 år sedan	3-5 år sedan	Mer än 5 år sedan	Ej svar
1995	5 408	49,6	20,2	21,2	7,9	1,1	28,9
1996	6 794	48,5	20,8	21,6	8,2	0,8	30,3
1997	5 818	50,4	20,5	21,9	6,5	0,7	28,9
1998	7 286	46,5	20,4	23,3	9,0	0,9	28,6
1999	7 280	47,6	19,2	23,3	8,9	0,9	29,5

a) För att öka jämförbarheten med tabell 15a har svarsfrekvenserna beräknats endast på dem som besvarat frågan.

Tabell 16. ”Har du tagit narkotika under den senaste månaden?”^{a)} Procentuell fördelning bland mänstrande. 1970/71-1999.

	En gång	2-10 ggr ^{b)}	Mer än 10 ggr ^{b)}	Totalt
1970/71	1,3	2,0	1,4	4,7
1971/72	1,3	2,1	1,4	4,9
1972/73	1,2	2,0	1,5	4,7
1974	1,1	1,9	1,6	4,6
1975	1,0	1,8	1,3	4,1
1976	1,0	1,0	1,0	3,0
1977	1,0	1,0	1,0	3,1
1978	1,0	1,3	1,2	3,5
1979	1,1	1,3	1,2	3,6
1980	1,3	1,3	1,1	3,7
1981	1,2	1,1	0,7	3,0
1982	1,0	0,9	0,5	2,4
1983	0,7	0,5	0,3	1,5
1984	0,5	0,3	0,2	1,0
1985	0,4	0,3	0,1	0,8
1986	0,4	0,2	0,1	0,7
1987	0,4	0,2	0,1	0,7
1988	0,4	0,2	0,1	0,7
1992	0,4	0,2	0,1	0,7
1993	0,6	0,3	0,2	1,0
1994	0,7	0,4	0,2	1,3
1995	1,1	0,5	0,2	1,9
1996	1,3	0,8	0,3	2,5
1997	1,5	0,8	0,3	2,6
1998	1,4	0,9	0,4	2,7
1999	1,6	1,0	0,4	3,1

a) 1970/71-1975 löd frågan ”Hur många gånger har du använt narkotika de senaste 4 veckorna?”

b) 1976-1980 löd svarsalternativen ”Ett par gånger” respektive ”Flera gånger”.

Tabell 17. "Vilken typ av narkotika använder du oftast numera?" Procentuell fördelning bland mönstrande som använt narkotika. 1992-1999. ^{a)}

	Canna- bis	Amfe- tamin (el likn cs)	Kokain	Crack	Heroin	Ecsta- sy	LSD ^{b)}	Lugn medel ^{c)}	Annan nar- kotika	Ej rele- vant
1992	72,6	13,1	5,9	.	5,4	.	12,1	3,9	8,6	86,3
1993	74,4	16,1	4,5	.	6,2	.	7,9	4,9	11,9	84,5
1994	77,3	14,7	6,4	4,2	6,5	9,3	8,2	14,0	6,5	83,1
1995	84,3	14,4	3,6	1,2	2,2	5,1	5,5	10,8	3,1	81,2
1996	84,4	13,3	2,7	0,7	2,2	8,3	7,8	9,0	3,7	78,7
1997	83,1	17,2	3,4	0,6	2,0	9,9	9,7	12,9	4,4	78,7
1998	82,9	15,2	3,1	0,6	1,9	7,8	10,1	10,6	4,7	79,4
1999	84,2	13,3	4,2	0,9	1,6	9,1	6,5	12,6	8,0	78,7

a) Svarefrekvenserna är beräknade endast på dem som uppgett att de fortfarande använder något medel. Bastalen framgår av tabell 10.

b) Före 1999 inkluderades även "andra hallucinogener" (t ex meskalin och PCP).

c) Fr o m 1994 ingår även sömnmedel.

Tabell 18. Andelen mönstrande som inte använder respektive fortfarande använder narkotika samt aktuellt intagningsätt hos sistnämnda gruppen. 1992-1999. ^{a)}

	Antal	Använder fortf nark		Intagningsätt (bland användarna)			Ej svar
		Nej	Ja	Sniffar, äter/dricker	Röker	Per injektion	
1992	1 370	71,9	28,1	25,2	81,8	5,2	28,6
1993	2 311	68,4	31,6	24,8	85,0	4,3	28,4
1994	3 313	67,2	32,8	31,6	79,7	4,7	23,4
1995	5 408	64,3	35,7	24,1	87,5	1,8	14,8
1996	6 794	62,4	38,8	24,1	88,8	1,5	14,4
1997	5 818	60,6	39,4	25,8	87,9	0,9	12,0
1998	7 286	62,5	37,5	26,6	87,4	1,4	11,5
1999	7 280	61,2	38,8	24,6	88,2	1,0	12,3

a) Till följd av att internbortfallet (ej svar) varierar kraftigt mellan olika perioder är svarefrekvenserna beräknade endast på dem som besvarat frågan.

Tabell 19. ”Har du någon gång sniffat, lim, butangas, bensin eller liknande?”^{a)}
 Procentuell fördelning bland mönstrande. 1970/71-1999.

	Ej svar	Nej	En gång	2-10 ggr	Mer än 10 ggr	Totalt
1970/71	..	..	9,3	6,3	4,3	19,9
1971/72	..	..	9,3	6,5	5,0	20,8
1972/73	..	..	9,7	7,3	6,0	23,0
1974	..	..	9,4	7,6	6,6	23,6
1975	..	..	9,4	6,9	5,9	22,2
1976	..	..	7,6	5,7	4,6	17,9
1977	..	..	7,1	5,2	4,1	16,4
1978	..	..	..	..	..	15,1
1979	..	..	..	..	..	12,4
1980	..	..	..	..	..	10,5
1998	1,4	90,9	3,9	2,6	1,1	7,7
1999	1,4	91,6	3,4	2,5	1,0	6,9

a) T o m 1980 löd frågan "Har du någon gång sniffat thinner, tri, solution eller liknande?" (1970/71-1971/72 ingick inte solution i frågan.)

Tabell 20. ”Har du sniffat lösningsmedel, lim, butangas, bensin eller liknande de senaste två åren?”^{a)} Procentuell fördelning bland mänstrande. 1975-1999.

	Ej svar	Nej	En gång	2-10 gånger	Mer än 10 gånger	Totalt
1975	..	..	1,6	1,4	1,1	4,1
1976	..	..	1,3	1,0	0,7	3,0
1977	..	..	1,3	1,1	0,6	3,0
1978	..	..	1,2	1,1	0,7	3,0
1979	..	..	1,1	0,9	0,6	2,6
1980	..	..	1,0	0,8	0,4	2,2
1981	..	..	..	..	..	2,8
1982	2,1	94,9	1,3	1,0	0,7	3,0
1983	1,9	95,6	1,1	0,8	0,5	2,4
1984	5,4	92,3	1,0	0,8	0,5	2,3
1985	5,0	93,0	0,9	0,6	0,5	2,0
1986	7,1	90,7	1,0	0,7	0,4	2,1
1987	6,0	91,6	1,0	0,9	0,5	2,4
1988	5,8	91,9	1,0	0,8	0,5	2,3
1992	6,3	91,9	0,8	0,6	0,4	1,8
1993	7,7	90,1	1,1	0,7	0,4	2,2
1994	6,6	90,8	1,2	0,9	0,5	2,7
1995	1,4	93,3	2,7	1,9	0,8	5,4
1996	1,6	93,0	2,6	2,0	0,8	5,4
1997	1,7	93,9	2,1	1,6	0,8	4,5
1998	1,4	95,9	1,4	0,9	0,3	2,6
1999	1,4	96,1	1,2	0,9	0,3	2,4

a) T o m 1994 var exemplen ”thinner, tri, solution eller liknande”.

Tabell 21. ”Har du någon gång använt anabola steroider (t ex ’ryssfemma’) som inte skrivits ut av läkare?” Procentuell fördelning bland mänstrande. 1994-1999.

	Ej svar	Nej	En gång ^{a)}	Ett fåtal gånger ^{a)}	Flera gånger kurer ^{a)}	Totalt
1994	4,4	94,2	0,6	0,3	0,4	1,4
1995	1,2	97,6	0,7	0,3	0,2	1,2
1996	1,3	97,6	0,6	0,4	0,2	1,1
1997	1,1	97,8	0,6	0,3	0,2	1,0
1998	0,8	98,2	0,5	0,3	0,2	1,0
1999	1,0	98,0	0,5	0,3	0,2	1,0

a) 1994 löd svarsalternativen ”En gång”, ”2-10 gånger ” samt ”Mer än 10 gånger”.

Tabell 22. ”Har du någon gång använt tillväxthormon med spruta (injektion) som inte skrivits ut av läkare?”^{a)} Procentuell fördelning bland mönstrande. 1994-1999.

	Ej svar	Nej	En gång ^{b)}	Ett fåtal gånger ^{b)}	Flera ggr/kurer ^{b)}	Totalt
1994	5,7	93,5	0,3	0,2	0,2	0,7
1995	1,2	98,4	0,2	0,1	0,1	0,4
1996	1,4	98,5	0,2	0,1	0,1	0,4
1997	1,2	98,4	0,2	0,1	0,1	0,4
1998	0,9	98,7	0,2	0,2	0,1	0,4
1999	0,9	98,7	0,2	0,2	0,1	0,4

a) 1994 framgick inte att injektionsförfarande är nödvändigt.

b) 1994 löd svarsalternativen ”En gång”, ”2-10 gånger ” samt ”Mer än 10 gånger”.

Tabell 23. Andelen män som dricker sig berusade någon gång i veckan samt aldrig dricker sig berusade respektive brukar dricka sprit, hembränt, starköl eller folköl i berusningssyfte fördelat på regionkontor respektive hela riket. 1996-1999.

	Kristianstad	Göteborg	Stockholm	Karlstad	Östersund	Hela riket
1996						
<i>Berusar sig</i>						
Varje vecka	14,2	17,0	15,7	14,5	9,2	14,5
Aldrig	11,0	11,1	12,5	11,8	13,6	11,9
<i>Berusar sig med</i>						
Sprit	51,0	49,2	49,8	46,5	51,0	49,6
Hembränt	27,4	25,6	21,5	33,2	37,6	27,9
Starköl	74,5	73,0	69,4	71,5	72,3	72,2
Folköl	27,7	42,0	39,5	50,0	43,6	39,3
Tillfrågade	12 231	9 708	11 489	7 750	6 366	47 544
1997						
<i>Berusar sig</i>						
Varje vecka	15,5	15,6	16,0	14,7	11,6	15,0
Aldrig	10,9	12,4	11,3	11,6	13,2	11,8
<i>Berusar sig med</i>						
Sprit	51,6	49,5	50,9	47,0	50,9	50,0
Hembränt	28,8	24,7	23,3	36,3	38,3	29,4
Starköl	73,2	71,3	71,0	72,2	72,8	72,1
Folköl	28,2	41,1	40,4	48,9	42,2	39,6
Tillfrågade	9 314	8 096	8 623	7 530	5 315	38 878
1998						
<i>Berusar sig</i>						
Varje vecka	16,8	19,2	19,8	15,7	12,5	17,1
Aldrig	11,2	11,3	11,0	11,4	12,0	11,3
<i>Berusar sig med</i>						
Sprit	53,6	52,7	54,9	46,5	52,4	52,1
Hembränt	29,5	26,8	24,9	35,6	41,1	30,8
Starköl	72,0	70,6	71,1	70,1	71,6	71,1
Folköl	35,7	48,7	44,3	53,5	51,0	46,1
Tillfrågade	10 425	9 118	10 555	8 454	5 885	44 437
1999						
<i>Berusar sig</i>						
Varje vecka	17,3	20,8	22,9	15,9	14,2	18,7
Aldrig	11,0	11,9	10,7	11,5	13,6	11,6
<i>Berusar sig med</i>						
Sprit	54,7	52,5	57,4	47,9	52,4	53,4
Hembränt	25,9	25,0	24,1	34,9	39,4	28,8
Starköl	69,7	67,7	71,7	69,0	70,2	69,7
Folköl	31,4	43,2	42,0	49,8	48,2	42,2
Tillfrågade	8 937	9 695	10 850	7 288	5 981	42 751

Tabell 24. Andelen mönstrande som erbjudits narkotika, använt narkotika respektive använt narkotika senaste månaden fördelat på regionkontor respektive hela riket. 1996-1999.

	Kristianstad	Göteborg	Stockholm	Karlstad	Östersund	Hela riket
1996						
Erbjudits narkotika	39,0	36,4	45,4	34,1	26,7	37,5
Använt narkotika	15,5	13,5	17,4	13,7	8,5	14,3
Använt senaste mån	2,7	2,5	3,2	2,5	1,3	2,5
Tillfrågade	12 231	9 708	11 489	7 750	6 366	47 544
1997						
Erbjudits narkotika	42,4	39,1	50,2	38,6	30,9	41,3
Använt narkotika	16,4	13,1	18,5	14,1	10,8	15,0
Använt senaste mån	3,0	2,0	3,5	2,8	1,6	2,6
Tillfrågade	9 314	8 096	8 623	7 530	5 315	38 878
1998						
Erbjudits narkotika	44,8	43,3	53,7	41,8	34,5	44,1
Använt narkotika	17,0	16,5	20,7	14,2	12,0	16,4
Använt senaste mån	2,7	2,9	3,6	2,6	1,8	2,7
Tillfrågade	10 425	9 118	10 555	8 454	5 885	44 437
1999						
Erbjudits narkotika	44,6	43,8	55,4	40,4	35,2	44,9
Använt narkotika	15,7	17,0	22,4	13,7	13,4	16,9
Använt senaste mån	2,9	3,4	4,1	2,4	2,5	3,1
Tillfrågade	8 937	9 695	10 850	7 288	5 981	42 751

Tabell 25. Andelen mönstrande som sniffat någon gång ^{a)} samt de senaste två åren fördelat på regionkontor respektive hela riket. 1996-1999.

	Kristianstad	Göteborg	Stockholm	Karlstad	Östersund	Hela riket
1996						
Sniffat sen två åren	5,4	5,2	5,6	6,0	4,9	5,4
Tillfrågade	12 231	9 708	11 489	7 750	6 366	47 544
1997						
Sniffat sen två åren	5,3	3,9	4,8	4,5	3,5	4,5
Tillfrågade	9 314	8 096	8 623	7 530	5 315	38 878
1998						
Sniffat någon gång	7,4	7,4	8,7	7,8	7,0	7,7
Sniffat sen två åren	2,8	2,4	2,5	2,6	2,8	2,6
Tillfrågade	10 425	9 118	10 555	8 454	5 885	44 437
1999						
Sniffat någon gång	6,0	6,7	8,0	6,4	7,4	6,9
Sniffat sen två åren	2,2	2,0	2,4	2,7	3,2	2,4
Tillfrågade	8 937	9 695	10 850	7 288	5 981	42 751

a) Frågan ställs åter fr o m 1998.

Tabell 26. Andelen mönstrande som använt anabola steroider respektive tillväxthormon fördelat på regionkontor respektive hela riket. 1996-1999.

	Kristianstad	Göteborg	Stockholm	Karlstad	Östersund	Hela riket
1996						
Anabola steroider	1,0	1,5	1,0	1,1	0,9	1,1
Tillväxthormon	0,3	0,7	0,3	0,3	0,3	0,4
Tillfrågade	12 231	9 708	11 489	7 750	6 366	47 544
1997						
Anabola steroider	1,3	1,3	1,0	0,7	0,6	1,0
Tillväxthormon	0,4	0,7	0,4	0,2	0,3	0,4
Tillfrågade	9 314	8 096	8 623	7 530	5 315	38 878
1998						
Anabola steroider	1,2	1,3	0,9	0,7	0,9	1,0
Tillväxthormon	0,5	0,6	0,5	0,3	0,4	0,4
Tillfrågade	10 425	9 118	10 555	8 454	5 885	44 437
1999						
Anabola steroider	0,9	1,3	1,0	0,8	1,1	1,0
Tillväxthormon	0,3	0,7	0,5	0,3	0,5	0,4
Tillfrågade	8 937	9 695	10 850	7 288	5 981	42 751

Tabell 27. Andelen mönstrande som dricker sig berusade någon gång i veckan respektive aldrig samt brukar dricka följande drycker i berusningssyfte fördelat på län. 1999.

	Antal	Berusar sig		Brukar berusa sig med						Alkohol-läsk	Cider	Starköl	Folköl
		Varje vecka	Aldrig	Sprit ^{a)}	Hem-bränt	Smuggel-sprit	Vanligt vin ^{b)}	Stark-vin ^{b)}	Hemgjort vin				
Stockholm	7 866	25,1	10,8	58,1	21,0	14,0	25,6	10,7	4,8	19,0	41,8	71,9	40,0
Uppsala	1 234	16,9	10,9	56,2	30,2	12,1	17,8	9,7	6,6	19,5	43,5	71,5	43,8
Södermanland	1 385	18,3	10,8	55,8	32,7	13,0	17,4	9,5	6,5	20,2	40,8	72,9	51,3
Östergötland	1 977	18,7	12,2	48,1	33,7	11,4	13,6	7,1	7,5	17,7	37,0	67,5	43,4
Jönköping	2 058	19,0	15,9	50,1	20,6	20,7	13,9	9,0	5,0	18,7	31,8	68,9	40,7
Kronoberg	897	17,6	9,3	56,6	27,2	24,1	16,2	7,8	3,9	25,5	36,1	72,5	40,8
Kalmar	1 236	16,5	9,8	56,1	28,7	12,0	15,6	10,4	9,1	21,7	39,2	73,3	43,8
Gotland	314	12,1	10,2	55,4	37,9	14,3	18,8	11,5	12,7	18,5	43,3	68,8	51,0
Blekinge	725	19,6	9,7	56,4	29,0	18,1	19,7	10,8	8,0	22,3	38,2	73,0	39,7
Skåne	5 036	16,8	11,1	54,6	25,7	25,9	19,7	9,5	4,3	23,7	38,7	68,2	23,8
Hälland	1 378	24,2	8,4	55,6	28,0	22,1	18,2	10,2	5,9	17,3	38,4	72,9	45,2
Västra Götaland	6 570	19,6	12,0	53,4	25,0	13,6	15,3	8,5	4,7	18,7	39,0	67,4	43,7
Värmland	1 343	13,9	10,2	47,7	36,0	8,0	13,9	7,7	7,1	20,1	37,6	71,2	53,1
Örebro	1 123	17,4	15,0	44,3	31,9	10,5	11,9	8,0	4,8	22,0	39,2	67,3	48,4
Västmanland	1 356	14,7	11,0	51,6	31,7	12,5	15,9	9,1	6,9	18,4	39,7	67,5	49,6
Dalarna	1 337	17,0	9,1	47,1	42,9	8,8	13,2	8,2	9,6	20,3	43,4	72,3	57,1
Gävleborg	1 393	19,3	11,8	45,9	40,7	12,0	13,4	8,4	5,6	19,5	43,4	71,4	49,5
Västernorrland	1 199	13,3	13,0	51,0	43,1	7,5	12,6	7,3	5,8	22,8	45,5	70,5	45,5
Jämtland	759	13,0	14,4	56,0	44,0	8,0	16,7	9,9	9,5	15,9	44,7	71,4	45,5
Västerbotten	1 345	14,3	15,5	57,7	30,0	7,0	12,2	8,2	6,1	19,6	52,5	69,4	55,6
Norrbottnen	1 316	11,1	13,6	54,5	40,8	7,1	10,3	6,6	5,2	23,9	50,8	69,8	43,5
Hela riket	42 751	18,7	11,6	53,4	28,8	14,6	17,2	9,0	5,7	20,1	40,5	69,7	42,2

a) Exklusive hembränt och smuggelsprit.

b) Exklusive hemgjort vin.

Tabell 28. Andelen mönstrande som erbjudits narkotika, använt narkotika, använt narkotika senaste månaden, sniffat någon gång respektive använt anabola steroider fördelat på län. 1999.

	Antal	Narkotika			Sniffat någon gång	Använt anabola steroider
		Erbjudits	Använt	Använt sen mån		
Stockholm	7 866	59,4	24,5	4,8	8,6	1,1
Uppsala	1 234	49,8	17,5	2,4	6,6	0,7
Södermanland	1 385	41,0	14,9	2,3	5,8	0,7
Östergötland	1 977	42,1	12,8	1,9	6,0	0,7
Jönköping	2 058	37,0	13,1	2,9	5,9	1,1
Kronoberg	897	36,9	10,1	2,8	5,2	0,9
Kalmar	1 236	36,3	12,2	1,5	5,3	0,6
Gotland	314	41,4	16,2	1,0	8,3	0,6
Blekinge	725	40,1	13,2	2,3	4,6	0,6
Skåne	5 036	50,6	19,0	3,2	7,0	1,0
Halland	1 378	44,8	17,3	3,3	7,3	0,8
Västra Götaland	6 570	43,5	16,5	3,2	6,1	1,2
Värmland	1 343	37,9	13,0	1,7	6,1	0,4
Örebro	1 123	38,3	13,3	2,1	5,4	0,9
Västmanland	1 356	40,1	13,1	2,4	7,0	1,2
Dalarna	1 337	43,7	16,5	3,8	7,6	0,7
Gävleborg	1 393	41,4	15,8	2,4	8,3	1,2
Västernorrland	1 199	33,7	13,2	2,4	7,0	0,9
Jämtland	759	36,6	15,5	3,7	9,6	0,7
Västerbotten	1 345	34,0	13,5	2,7	6,4	1,0
Norrbotten	1 316	31,4	10,0	2,0	6,2	1,1
Hela riket	42 751	44,9	16,9	3,1	6,9	1,0

Tabell 29. Alkohol-, narkotika-, doping- och snifningsvanor bland mänstrande fördelade på storstäder respektive övriga riket. 1999.

	Stockholm	Göteborg	Malmö	Övriga riket ^{a)}
Alkohol				
<i>Beruser sig:</i>				
Varje vecka	27,0	23,5	19,8	17,4
Aldrig	10,4	12,2	12,3	11,8
<i>Beruser sig med:</i>				
Sprit	59,5	52,0	53,4	53,2
Hembränt	19,9	18,0	21,1	30,9
Starköl	71,6	66,2	63,3	70,4
Folköl	39,9	41,0	24,5	43,4
Narkotika				
Erbjudits	63,9	54,7	62,9	41,6
Använt	27,4	23,0	26,1	14,9
Använt mer än 20 ggr	7,1	5,7	8,0	2,8
Använt senaste mån	5,4	4,8	5,5	2,6
Injicerat	0,5	0,2	0,3	0,3
Sniffat någon gång	9,2	8,5	10,3	6,4
Anabola steroider	1,3	1,4	1,3	0,9
Tillfrågade	4 433	1 642	1 118	34 341

a) P g a snedfördelat bortfall har vägning tillgripits.

Tabell 30. ”Var har du i huvudsak varit bosatt under din uppväxttid?” Drogvanor hos mönstrande 18-åriga män med avseende på uppväxtort. Procent. 1999.

	Uppväxtortens storlek			
	Storstads- område	Stad, mer än 50 000 inv	Stad, färre än 50 000 inv	Lands- bygd
Alkohol				
<i>Beruser sig</i>				
Varje vecka	24,7	19,2	16,6	15,7
Aldrig	10,9	12,6	11,6	11,5
<i>Beruser sig med</i>				
Sprit	56,0	52,0	54,2	53,5
Hembränt	22,7	25,2	29,7	36,0
Starköl	70,0	69,5	71,3	71,7
Folköl	41,8	44,8	44,4	43,9
Narkotika				
Erbjudits	58,8	49,0	41,6	33,7
Använt	24,3	18,7	14,4	10,5
Använt mer än 20 ggr	6,1	3,6	2,6	1,5
Använt senaste mån	4,7	3,2	2,6	1,6
Injicerat	0,5	0,3	0,2	0,2
Sniffat någon gång	9,2	7,4	6,1	5,0
Anabola steroider	1,3	0,8	0,9	0,7
Antal personer	8 848	5 569	12 256	11 640

Tabell 31. ”Är du eller någon av dina föräldrar födda utomlands?” Drogvanor hos mänstrande 18-åriga män med avseende på härkomst. Procent. 1999.

	Född i Sverige, svenska föräldrar	Född i Sverige, en utländsk förälder	Född i Sverige, två utländska föräldrar	Född utomlands	Adopterad, född utoml av svenska föräldrar
Alkohol					
<i>Beruser sig</i>					
Varje vecka	18,6	21,3	16,0	10,4	21,6
Aldrig	10,5	11,8	20,4	27,1	10,7
<i>Beruser sig med</i>					
Sprit	55,3	54,1	45,9	34,3	54,3
Hembränt	30,8	27,0	20,0	11,8	28,7
Starköl	72,9	69,2	57,4	44,7	65,5
Folköl	45,6	43,2	27,1	21,7	39,7
Narkotika					
Erbjudits	42,2	52,5	54,6	52,0	51,0
Använt	14,7	22,6	22,4	20,2	21,0
Använt mer än 20 ggr	2,7	5,1	6,6	5,2	5,2
Använt senaste mån	2,5	4,3	5,3	4,3	3,5
Injicerat	0,2	0,5	0,4	0,8	0,9
Sniffat någon gång	6,2	9,0	9,9	7,7	6,6
Anabola steroider	0,7	1,3	1,9	2,0	1,4
Antal personer	31 354	3 448	1 394	1 431	790

Tabell 32. ”Vilken högsta skolutbildning har du genomgått eller genomgår du nu?” Drogvanor hos mönstrande 18-åriga män med avseende på skolutbildning. Procent. 1999.

Drogvanor	Högsta skolutbildning	
	Grundskola eller motsvarande	Gymnasieskola eller motsvarande
Alkohol		
<i>Beruser sig</i>		
Varje vecka	33,5	17,6
Aldrig	9,4	11,7
<i>Beruser sig med</i>		
Sprit	48,7	54,4
Hembränt	37,8	28,9
Starköl	72,7	70,7
Folköl	44,3	43,7
Narkotika		
Erbjudits	58,6	43,3
Använt	34,0	15,0
Använt mer än 20 ggr	14,0	2,5
Använt senaste mån	9,6	2,5
Injicerat	1,6	0,2
Sniffat någon gång	19,3	6,0
Anabola steroider	2,7	0,8
Antal personer	1 961	36 253

Tabell 33. ”Vilken är din nuvarande huvudsakliga sysselsättning?” Drogvanor hos mönstrande 18-åriga män med avseende på nuvarande huvudsakliga sysselsättning. Procent. 1999.

	Nuvarande sysselsättning		
	Studerar	Arbetar	Varken studerar eller arbetar
Alkohol			
<i>Berusar sig</i>			
Varje vecka	17,6	34,0	35,9
Aldrig	11,8	6,5	9,8
<i>Berusar sig med</i>			
Sprit	54,4	49,8	44,7
Hembränt	28,9	37,6	39,9
Starköl	70,6	76,9	73,1
Folköl	43,8	42,5	44,0
Narkotika			
Erbjudits	43,1	59,2	65,7
Använt	14,9	30,9	43,7
Använt mer än 20 ggr	2,5	11,2	20,1
Använt senaste mån	2,5	7,5	14,2
Injicerat	0,2	1,2	2,6
Sniffat någon gång	5,9	16,9	23,5
Anabola steroider	0,8	2,8	3,6
Antal personer	36 256	1 541	631